Ghayavi Mak

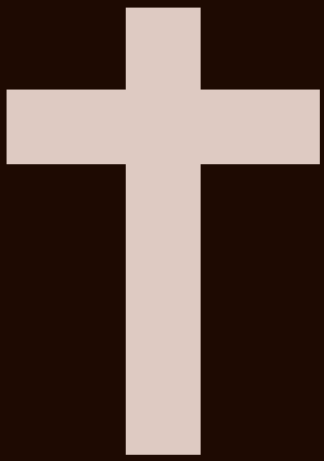

The Gospel of Mark in the Ghayavi Language of Papua New Guinea

Ghayavi Mak

The Gospel of Mark in the Ghayavi Language of Papua New Guinea
Buk Mak long tokples Ghayavi long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ghayavi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
5eca02b6-0fbe-5d4b-a42b-307eb927d40b

Contents

Mak 1

Mak

Jon Touvitowasamagha Yesu Ina Keta Ivovo Kavikaviyei
(Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Weni na Yesu Keriso, Meimeituwa natuna, Varana Beibeina ikarei.
2 Ivi karei, Meimeituwa ina kikiverena* Aisaiya kununa kava igirugirumi na Meimeituwa ina buka kamonai, evavavo bo,

"Ke kitai, kununa aku wasawasa ana ki tawayei ma
am keta ina vo kavikaviyei.✡
3 Wasawasa edimadima dobututu wai evavavo bo,
'Bada ina piti kubina ko vokavikaviyana, ina keta kovo manimaniniya ma ina yawara.' "✡

4 Vagheina ma wasawasa Jon ipiti rava ivivi towasamaghisi* dobututu wai ma Meimeituwa varana ivivi debei rava kurisi ivavavo bo, "Kota viremi ami berabero wai ma ami bera bero Meimeituwa ina nota kuputemi. Nuke taku ani towasamaghimi* na ini matakira da ami bera bero kone kuputei." 5 Ma rava tupasi yavu dobu Jiudia ma Jerusalem sinenai ikasibau Jon iti yanei. Maranai asi bera bero ivi debei, touna ivi towasamaghisi* Jodan yokowinai.
6 Ma Jon kana gara ikoteni na kamel* munimuninai iwouri ma ina bori saghira borinai isaghiri nana ghamoghamo kwapirina ma touna na keitupisi ikamkam ma manigewa imuma.* 7 Ma rava iki kisi ma ivavavo bo, "Muriku wai sago epitipiti, touna na ighe sasara iya taku nuke. Taku na iya kovokovoghina da ana tepika kana kae vopapara ghuravina ana vo tariya. 8 Taku na yokowai ai towasamaghimi*, ma touna na Kanuma Vokuwayinai ini towasamaghimi*!"

Jon Yesu Ivi Towasamaghi
(Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Touna maranai, Yesu Nazaret yai ipiti Galili sinenai ma ipiti Jon kurina, ma Jon ivi towasamaghi Jodan yokowinai. 10 Ma maranai yokowai igheghe tawayei, ikita da kunuma itamotaweyana, ma Kanuma Vokuwayina kitana kama gabubu isoru ku tepana. 11 Ma pona kunuma yai ikasibau Meimeituwa ivi sisiya ivavo bo, "Tam na natuku, aku nuwa yuyuna ma ai gheghena kiraki yem."

Seitan Yesu Irubui
(Matiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Mara sago kava touna murinai Meimeituwa Kanumina Yesu ivo tawayei ku dobututu irui. 13 Mara foti dobututu wai imake ma Seitan ivovo rubui. Touna na ghamoghamo kwakokwakosi sanasi yai imakemake nani dobunai, ma Meimeituwa ina aneya iruru koyaghi.

Yesu Tiya Touyebayebaghisi Ruwamaruwa Ighoresi Da Ita Wagisei
(Matiu 4:12-22)

14 Keivavo Herod, Jon Touvitowasamagha* ku dibura itawana runi, ma murinai Yesu inae ku Galili ma Meimeituwa varana idimedimei rava kurisi.✡ 15 Ivavavo bo, "Meimeituwa mara itereterei na isegha! Meimeituwa ina Koyaga Yawasa Kuvouna ina rava kubisi na namada weni. Tami ami bera bero kone kuputesi ma varana beibeina ko tumetumei."
16 Mara sago maranai Galili yawawina magaminai iyawayawara, ma tiya touyebayebaghisi* ruwa ikitasi, Saimon ma teina kiki Anduru, yawawai* iweiweito. 17 Ivi sisiya kurisi ma ivavo bo, "Ko piti, ko wagise ku. Ma ani beyemi da rava kona konasi da ina tumetumeku kama iki makava tiya ko konakonasi na nuke." 18 Mara sago kava asi weito ivoteresi ma iwagisei.
19 Ma nuke berokikina ine riya magamai kava, Sebedi natunatuna Jems ma Jon asi waga kamonai asi weito iwouwoura munamunagha na ikitasi. 20 Ma, mara sago kava ighore kurisi ivavo bo, "Ko wagiseku." Vagheina ma asi mamai waga kamonai ina toubagibagi meiteni ine kuyowesi ma iwagisei.

Yesu Kanuma Berona Koroto Yai Ivi Kasibuni
(Luk 4:31-37)

21 Vagheina ma Yesu ma ina touvotaghotagho dobu ku Kapaniam isegha, ma maranai Sabati* isegha, Yesu dam Jiu asi vibeyebeyena ku numana irui ma giu ivi karei Meimeituwa varana rava kurisi. 22 Igiugiu na kama rava sago ere maragasina, iya kama Mosese ina vigheiyena touvibeyebeyena* nuke, touna kubina rava ina giu ivi deiyei.†
23 Igiugiu maranai dam Jiu asi vibeyebeyena numana sinenai koroto sago kanuma berona itowai na igarara rukwatu. 24 Ma ivavo bo, "Am kayowana avai gwabiki yai, Yesu koto Nazaret? Ku piti wike kwa pupuniki bo? Asakovi da tam iyai, tam na Meimeituwa ina Vokuwayina."

✡ **1:2:** Malachi 3:1 ✡ **1:3:** Aisaiya 40:3 * **1:6:** Kana gara Kamel munimunina ma borisaghira ghamoghamo kwapirina. Kama Elaija ikotekote na nuke. ✡ **1:14:** 6:14-29 † **1:22:** Kununa kava Meimeituwa Mosese vigheiyena iverei da Dam Israel iveresi kubisi da ita vo tekateka.

25 Ma, Yesu ikawarupotei "Kevi yasamim!
Koroto ke kasibu kuyowei." 26 Vagheina ma
kanuma berona koroto ivo kirokiroroi ma
ere gararina ikasibu kuyowei.
27 Ma rava tupasi yavu ivi deiyena sasarei
ma tousi mani ivi tupa vivirana meyesi
ma ivavo bo, "Wena avai? Weni na giu
vouna ere maragasina! Weni korotona na
ina maragata imake da kanuma berosi, ina
kawa rupotesi ma ivo teketekei!" 28 Mara
sago kava Yesu varana ivi turawasei Galili
dobuna inunui.

Yesu Rava Ipesari Sasara Ivi Yawasisi
(Matiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Ma mara sago kava tousi dam Jiu
asi vibeyebeyena numana ikasibu kuyowei
ma inae Saimon ma Anduru asi ku numa
ma Jems ma Jon meiteni ine yavuyavu.
30 Saimon rawananaki wavinena igubaga
ikenakena, muyamuya iveiya ma mara
sago kava Yesu ivi seghei. 31 Ineru kuriya,
imana iveiya ma ivowagui da ivo meiri.
Mara sago kava muyamuya ivoterei ma
kasi vavai ivo kavikaviyei.
32 Namada ivivi kuririsi, ma yabodiri in-
ene make maranai, rava gubagubagisi ma
kanuma berosi itowatowasi na ipiti yesi
Yesu kurina.‡ 33 Ma meiteni rava tupasi
yavu nani ku dobuna iriyei ma matamk-
wetai ivi damnisi. 34 Ma Yesu rava ipesari
kirakai ivi yawasisi kasi gubaga bogeibogei
ma kanuma berosi ipesari sasara ivi kasi-
bunisi rava sinesi yai. Yesu kanuma berosi
iya iti vagheinesi da ini sisiya, isakovi da
touna na Meimeituwa natuna kubina.§

Yesu Galili Yai Idima
(Luk 4:42-44)

35 Boiboighi nubanubanai, dididibarinai,
Yesu ikena vomeiri, numa ikasibu kuy-
owei ma ine seirana touna maniduma ivivi
kawavenoveno. 36 Murinai Saimon ma
ina rava ivo meira inegwanegwai. 37 Ma
maranai ipananai, ma ivavo, "Rava tupasi
yavu itarakasiyanem!"
38 Yesu, ikipotesi ma ivavo bo, "Ta
nae ku meyagi gwabigwabitai, ma taku
Meimeituwa varana rava ana giunisi.
Iyamna na touna kubina apiti." 39 Vagheina
ma Galili ine bouni Meimeituwa varana
ivi debei dam Jiu asi vibeyebeyena numasi
sinesi yai ma kanuma berosi ipesari sasara
ivi kasibunisi rava gwabisi yai.

Yesu Koroto Lepera Iveiya na Ivi Yawasi*
(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Mara sago koroto sago gubaga bero
tomatomana lepera* iveiya. Ipiti Yesu
kurina ma kae tupina iru tonai maghi-
nonai ma ivi weno kuriya ma ivavavo bo,
"Tam na kovokovoghina kwa beraku da ana
seyaseya, mike da am kayowana."**
41 Vagheina ma Yesu iru nuwayakapowei,
imana ivo roroni ma ivotovoni ma ivavavo
bo, "Vagheina, aku kayowana. Tam ku
seyaseya!" 42 Ma mara sago kava koroto
nininai gubaga ikovi, ma ibeibai meme.
43 Bade Yesu ikikiraki yei, "Ke nae. 44 Rava
iya kwi seghesi da taku avai aberai. Ke
nae maninina prist*kurina ma kwi beye
meyem. Ma banuwara ina suwaghi ku
yawasa kubina, Mosese ina vigheiyena
nuke evavavo da touna rava ini matakiresi
da tam ku seyaseya kubina."††
45 Touna Yesu ponana iya iti yanei,
ma ikasibau rava ivi segheseghesi avai
itupuwa kurina ma varana dobu yavu
inununui. Touna berana kubina Yesu
iya kovokovoghina debanai ita rurui ku
meyagi, bade inene seiseirana touna
maniduma ma rava dobu tupana yavu
ipitipiti kuriya.

2

Yesu Koroto Bakobakona Ivi Yawasi
(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Yesu ma ina touvotaghotagho ivovira
meme ku Kapaniam. Mara visa muri-
nai rava ivi yanei da Yesu na numai,
2 ma rava ipesari sasara nake iriyei, da
wasa kegha numa sinenai bo matamkwe-
tai. Yesu Meimeituwa varana igiugiunisi.
3 Korokoroto asi vi ruwamaruwa koroto
bakobakona nigharai ikavari ipiti yei Yesu
kurina. 4 Numaduba irakata sasara da iya
kovokovoghina korotona ita piti yei Yesu
kurina, vagheina ma wawanai itu tete ighai
ku vovo ma vovo ivo rikarikai.* Yesu
vovonai ma imakemake na. Gavogavo
vovo wai iberai ikovi, koroto bakobakona

‡ **1:32:** Yabodiri ine make iyamna touna na iyamroverove marana ita kovoghi. Dam Jiu asi iyamroverove marana na Fraide yai yabodiri inene make na ikarei ma Satade yai yabodiri enene make na etata kovoghi. § **1:34:** Yesu isakovi mike da kanuma berosi iti vagheineisi ma ita vavo bo touna na Keriso da rava ita sunasi ma ita darui da iti tou vighavighaviya badana kama ivivi yavayava yei na nuke. Jon 6:15 ko kitai. ** **1:40:** Dam Jiu asi vigheiyena rava gubaga bero tomatomana meiteni nana dowadowana ma rava asi basabasara. Dam Jiu tousi iya kovokovoghina da rava sago nani gubagina meiteni ina votovoni. Rava dowadowasi na iya iti vagheinesi tempol yai ini taparoro bo meyagi yai ina runuma. Mike da rava dowadowana iyawasa, touna bade iseyaseya meme, vivagheina Meimeituwa kurina ma kovokovoghina rava meiteni ina runuma ma tempol yai ini taparoro. †† **1:44:** Prist touna iyai banuwara ekapukapuna Meimeituwa kurina rava kubisi nana ina ki sakova da koroto kana gubaga berona ikovi. * **2:4:** Numa tepanai gavogavo iyamoni. Dam Jiu asi numa na vovo benabenasi dobodobo wai ipati.

nigharai ghuravai ivi soruni, Yesu ku doga-
rina. 5 Yesu asi tumetume ikitai, ma ivavo
koroto bakobakona kurina, “Natuku, am
bera bero anota kuputei.”

6 Mosese ina vigheiyena touvibeye-
beyena* nani dobusi yai imakemake. Tousi
mani asi notai ivivi tupavireyana meyesi:
7 “Meimeituwa kava bera bero ina nota
kuputei. Avikubina weni korotona weni
nuke isisiya? Touna Meimeituwa igibowei*,
evavavo touna Meimeituwa nuke!”

8 Mara sago kava Yesu ina kanuma ikasi
beyei da tousimani avai ivivi nuwatetei,
ma ikisi bo, “Avikubina nuke koi nuwatete?
9 Meni itekateka: Mike da ata vavo koroto
bakobakona kurina, ‘Am berabero anota
kuputei,’ bo mike da ata vavo, ‘Ke vomeiri
ma am nighara ke kavari ma keyawara’?
10 Ani beyemi da kona kitai da taku na Ko-
roto Keimatana*, ma maragata gwabikuwai
da berabero ana nota kuputesi.” Bade ko-
roto bakobakona ikiya, 11 “Akim, ‘Ke vo
meiri! Am nighara ke kavari ma am ku
numa ke nae!’ ” 12 Koroto ivo meiri, ma
mara sago kava ina nighara ikavari, ma
inae, numaduba matasi yai. Tupasi yavu
ivi deiyei, ma Meimeituwa ivo epaepae ma
ivavavo bo, “Iya meyana bera sago weni
nuke kata kitai!”

Yesu Livai Ighorei

13 Yesu Kapaniam ine kuyowei ma ina
touvotaghotagho meiteni yawawa* mag-
ami nai kava iyawara ine nae. Numaduba
ipiti kuriya Meimeituwa varana igiugiu-
nisi. 14 Ineriya maranai koroto sago kana
wava Livai, Alfias natuna, ikitai. Ina make-
make yai imakemake ma taks* iragaragau
Rom asi gabeman kubina. Yesu ikiya, “Ke
wagiseku ma kwi aku vi touvotaghotagho.”
Vagheina ma ivo meiri da ine yavuyavu.

15 Touna murinai, Yesu ma ina tou-
votaghotagho Livai ina numai ikamkam,
taks* touragunisi ma bera bero ravasi
meiteni, bade tousi Yesu iwagiwagisei
nake ma wike.† 16 Mosese ina vigheiyena
touvibeyabeyena* ruwamtousi, tousi na
Parisi*. Yesu ikitai taks* touragunina*
ma bera bero ravasi meiteni ikamkam
yavuyavu. Touna kubina Parisi* ina tou-
votaghotagho ikisi, “Avikubina taks* toura-
gunisi* ma bera bero ravasi ruwamtousi
meiteni ekamkam?” 17 Yesu touna ivi yanei,
ma ivi sisiya kurisi, “Bunama ravana na iya
rava yawayawasisi kubisi ita piti. Kegha,
bunama ravana na rava gubagubagisi
kubisi ipiti.” Ma ivi sisiya kurisi, “Taku iya
ata piti da rava beibeisi ani yawasisi ma
apiti da bera bero ravasi kubisi.”

Vi Taravira Vi Siya Kubina

18 Mara sago Jon ina touvotaghotagho
ma Parisi* ruwamtousi asi dam ivivi siya.
Rava ruwamtousi ipiti Yesu kurina ma ivi
sisiya kurina, “Jon ina touvotaghotagho ma
Parisi* asi touvotaghotagho isiya. Ma am
touvotaghotago avikubina iya ita vivi siya?”
19 Yesu ivavo kurisi, “Maranai tavine vou-
vou korotona, ina rava meiteni na kara
iya ini siya, tousi nuke bo? Maranai tousi
meiteni, tousi iya kovokovoghina ini siya
tousi inuwa beibai sausau kubina.✡ 20 Ma
maranai mara ina segha, tavine vouvou
korotona ina vei tawayei, ma nani maranai
ini siya, tousi ini nuwaboya kubina.”

21 Bade ivavo, “Taku bera vouna apiti yei,
ma iya iti kovokovoghana ami bera wadu-
bosi meiteni. Rava iya iyai gara vouna ina
veiya ma gara wadubona tamo sikana ina
popopotai, mike da nuke ina berai na gara
vouna ini teiteinana na gara wadubona ina
ta sikai, ina berai na ina ta sika naban-
abai. 22 Bade nuke, iya iyai wain vouna ku
wainkwapira* katamanina ina terei. Mike
da touna ina berai, na nani wainkwapi-
rina ini kwata. Iya kovokovoghina ita ta
nabai maranai wain ipuropuroi. Avai ina
tupuwa na wain ma wainkwapira* ini bero
ruwasi! Kegha, rava wain vouna na ku
wainkwapira* vouna ku sinena ina terei!”

Vitaravira Sabati Kubina*

23 Mara sago Sabati* yai Yesu ma ina
touvotaghotagho vavai ere poposi rovuna*
sananai iyawayawara. Maranai iyawara
ine nae ma ina touvotaghotagho poposi
ivuvuvu ita kam. 24 Parisi* ruwamtousi
ivi sisiya kurina maranai ikitasi nuke iber-
abera, “Ke kitai! Aki vigheiyena bagibagi
Sabati* yai ivi ghaiyei. Avikubina tousi
evovo bagibagi?”

25 Ikipotesi ma ivavo bo, “Tami kade
meyana ko siyavi bo kegha Devida avai
iberai maranai ina yaraga meiteni kam
isiraghe ma ivoyadagha?✡ Touna ko siyavi
na, avikubina iyamna iya koti nuwa vitetei?
26 Devida Meimeituwa ina numa iruni
maranai Abaiatar nana prist* gheghena
ma ivi bagha da parawa kubina. Prist
gheghena parawa visana iverei. Nani
parawina na parawa tarapaparina. Prist
kava nani parawina ina kaniya, bade
Devida visana ikaniya. Ma nuke parawa
ruwamtousi ina yaraga iveresi. Bade nuke
Meimeituwa iya ita notai da touna ita
bero!” 27 Yesu ivi sisiya kurisi iteretupe

† **2:15:** Mosese Meimeituwa ina vigheiyena igirumi, ma ita vo teketeke bubuna kiraki yei, bade Dam Jiu asi bera ruwamtousi ipesari sasara ivo tekateka bubunisi. Rava weni vigheiyenasi iya ita vovo teketekesi na tousi evavavo na rava berosi. ✡ **2:19:** Hosea 2:16-20; Ephesians 5:25-27; Revelation 21:1-4 ✡ **2:25:** 1 Samuel 21:1-6

meyei, “Meimeituwa Sabati* iterei na rava
vowagusi kubina! Ma iya rava ita yamonisi
da Sabati* kubina! 28 Vagheina notana weni
nuke: Touna kubina ina Koroto Keimatana*
nana Bada, bade Sabati* badana!”

3

Yesu koroto ima sirasiraghena ivi yawasi
(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Mara sago Yesu dam Jiu asi vi beye-
beyena ku numana irui meme, ma koroto
ima sirasiraghena na imakemake na ikitai.
2 Parisi* ruwamtousi asi kayowana da iti
waroi, ma ikitakita nunura bubuni da ita
kitai koroto ima sirasiraghena iti yawasi
Sabati* yai.
3 Ma Yesu koroto ima sirasiraghena ikiya,
“Ke meira riya rava maghinosi yai kwa
meiri.” 4 Bade nani ravasi ivi taraviresi
ivavo bo, “Avai ita vigheiyena ivagheineta
da Sabati* yai ta berai: Bera beibina ta berai
bo bera berona ta berai? Bo ti yawasa bo ti
siraghena?” Bade iya iyai ita ki potei.
5 Ma ere nuwaghisina ikita kwavikwa-
vivirosi. Tousi nuwanuwasi ibag-
ibagi sasara, ma touna kubina Yesu
nuwanuwana ibero. Bade ivavo koroto ima
sirasiraghena kurina, “Imam keta roroni.”
Ma imana ita roroni ma iyawasa.
6 Vagheina ma Parisi* mara sago kava
ivomeiri ma inae Herod ina dam* kurisi ma
sausau keta inegwai da Yesu iti waroi ma iti
siragheni.
7-8 Yesu ma ina touvotaghotagho meiteni
ine seirana yawawa* ku magamina, ma
numaduba Galili yai iwagisei. Rava ipesari
sasara Yesu bera iberaberai na varana ivi
yanei, ma vagheina ma rava ipiti kuriya
Jiudiai, Jerusalem yai, Idumeai, ma dobu
tupana yavu idamana Jodan nevaneva
nai ma ighae Taiya ma Saidon ririvisi yai.
9-10 Rava ipesari sasara ivi yawasisi, ma
nuke rava gubagubagisi ivivi vo duduwana
da ita votovoni kubina. Vagheina ma
rava igugugu sasarei kubina ina tou-
votaghotagho ikisi da waga sago ita kitai
da iti yapakei. 11 Meni dobunai kanuma
berosi ikitakitai na kae kunukununai
itawatawayesi ma iruru kwatu kurina,
“Tam na Meimeituwa natuna!” 12 Bade Yesu
iki kikiraki yesi da iya ini sisiya da touna
iyai.

Yesu Ina Aposol Ivinesi*
(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Yesu ighe koya ku tepana ma ina kay-
owana korokorotosi ighoresi ipiti kuriya,
ma ipiti kurina. 14 Korokoroto asi vi 12
ivinesi da ita ta gwabiya ma ivi wavasi
aposol*. Ivavo kurisi, “Aku kayowana da
tami kona ta gwabiku, ma muriyai ana
kitawayemi kona ka sibau da varaku rava
kona ki veresi.” 15 Ma maragata iveresi da
kanuma berosi rava itowatowasi na ini ka
sibunisi. 16 Asi vi 12 ivinesi na kasi wava na
weni:

Saimon (iyai Yesu ighorei na Pita)*
17 Sebedi natunatuna Jems ma teina
kiki Jon, Yesu ivi wavasi Boanejas
(touna iyamna na ‘warikeyakeya
natunatuna,’)
18 Anduru,
Pilip,
Batolomiu,
Matiu,†
Tomas,
Jems, Alfius natuna,
Tadius,
Saimon na Selot‡
19 ma Judas Iskariot iyai Yesu ivi ben-
abenamei.

Rava Ivavo Da Yesu Na Kanuma Berosi Ibadebadei
(Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Ma bade Yesu ma ina touvotaghotagho
ku numa sinena irui, ma bade numaduba
iriyei, ma tousi iya kovokovoghina da ita
kam. 21 Maranai ina dam nuke ivi yanei
kubina na ivavo, “Isanene bo,” ma ivo
meira da ita nae matepona ita vowai ma
ita ruteni. 22 Touvibeyebeyena Mosese
ina vigheiyena yai ruwamtousi Jerusalem
yai isoru ma ivavo bo, “Touna na kanuma
berosi asi bada Bielsibab ibadebadei!
Touna ina maragatai Yesu eberaberai da
kanuma berosi ikasibunisi.”
23 Ma Yesu ighoresi ma meibai ivi sisiya
kurisi, ivavo bo, “Ikimakava Seitan ita be-
rai da Seitan iti kasibuni? 24 Mike da
keivavo touna mani ita meiri tavirei ma
touna mani iti ghaviya meyei nana nani
keivavona iya kovokovoghina da ita meiri.
25 Ma nuke bade dam ita meiri tavirei ma
iti ghaviya meyei nana nani dam na iya
kovokovoghina da ita meiri. 26 Ma mike da
Seitan ina dam tousi mani ita yaraghisi ma
iti ghaviya meyesi kara iya kovokovoghina
da ita meiri. 27 Weni na meiba sago Sei-
tan ina bera: Iya iyai kara ina rui koroto
maragasina ina ku numa ma ina purapura
ina yapi. Kegha da kununa ina patuma
kikini ina kenakena ma muriyai da ina nu-
mai ina yapi. 28 Weni na sisiya keimatana
akiki bubunimi. Meimeituwa kara ko-
vokovoghina rava avai eberaberai, isisiya
wapawapa bo igibowa rava kurisi na ina
nota kuputei. 29 Ma bade rava iyai Kanuma
Vokuwayina ini gibowei, Meimeituwa kara

* **3:16:** Pita iyamna na “wakima”. † **3:18:** Matiu touna na Livai. ‡ **3:18:** Selot iyamna na dam iyavo ikayokayo wei da Rom asi gabeman iti ghaviyei.

iya kovokovoghina ina nota kuputei ma ina
bera bero ina make vaghata." 30 Yesu weni
nuke ivi sisiya kanuma berosi ivivi ka si-
bunisi na Kanuma Vokuwayina ina mara-
gatai, ma tousi na ivivi sisiya wapawapa ma
Kanuma Vokuwayina ivivi gibowei* kubina
rava ivavavo bo, "Kanuma berona itowai."

Yesu Ina Dam Wosina
(Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ma bade Yesu ina maduwa ma teiteina
yoghoyogho isegha ma matarai ivivi
meiriyana, ma rava sago ikitawa yei
da Yesu ita kiya da ita kasibau kurisi.
32 Numaduba irakata sasara Yesu imake
garigariya, ma nani ravasi ikiya, "Am
maduwa ma teiteim yoghoyogho matarai
ma enegwanegwam." 33 Iki potesi ma ivavo,
"Aku maduwa ma teiteiku yoghoyogho
na iyavo?" 34 Bade ikita kwa viviro rava
kae kunukunu nai imakeni, ma ivavo bo,
"Kovi yana! Weni na aku maduwa ma
varevaresiku! 35 Iyavo Meimeituwa ina
keta ekivikivini na varesiku, novuku, ma
aku maduwa."

4

Tano Ruwamaruwa Vi Meibana

1 Yesu giu ivi kare meyei Galili yawaw-
ina ririvinai. Rava damsi inae ina giu
ivivi yanei, numaduba irakata sasara ku-
bina da ku waga ivo geru da kamonai
imake yawawa* tepanai, ma rava yawawa*
kawa ririvinai imeirini. 2 Yesu meibai
ivi sisiya, bera tupana yavu igiugiunisi.
3 Yesu meibai ikisi. Ivavo bo, "Weni
kovi yanei. Koroto sago, ina dowa ina
kupurai iuwata yavui, ma pesi ivo suwa-
suwaghisi.* 4 Pesi ruwamtousi na ketaki
yai iririgha, da kiu ipiti da ikam yavusi.
5 Pesi ruwamtousi na dowa kimakimarinai
iririgha, ma nani pesisi mara sago kava
igogo, 6 bade ramramsi na itukemakema
wota, maranai yabodiri iraranisi, na ib-
erasi da isiraghe. 7 Pesi ruwamtousi ina-
mona tonatonasi yai iririgha, ma inamona
igogo ighae da iruputanisi ma iya iti yam.
8 Bade pesi ruwamtousi na dowa beibeinai
iririgha na iru titi ma igogo bubuna ighai
ma tupasi ivi yam bubuna. Ruwamtusi
ivi yam na 30 ma ruwamtousi ivi yam na
60, ma ruwamtousi ivi yam na 100 ko-
vokovoghina." 9 Ma ikisi, "Mike da tinimi
emakemake na avai akikimi na kovi yanei."

Iyamna Avi Kubina Yesu Meibai Ivi Sisiya
(Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Mara sago, Yesu ina touvotaghotagho*
asi vi 12 ma rava ruwamtousi kava meiteni
ma ivi taravirei meiba kubisi.
11 Yesu ikipotesi ma ivavo, "Tami kava
avi vagheinemi da Meimeituwa ina ka-
sibeyemi da vara kena gavugavuna koni
seghani Meimeituwa ikarei da rava ina koy-
aghisi yawasa vounai. Touna rava wa-
pawapa kara iyamna iya ina sakovi, meibai
kava ana vivi sisiya. 12 Nuke ana berai
da tousi sisiya katakatamanisi Meimeituwa
ina kikiverena* kununa kava igirumi na
ina tupuwa,

'Tousi ina kita ma ina kita ma kara iya ina
vo modiya,
Ini yana ma ini yana ma kara iya ina sakovi,
Bo mike da asi bera bero ina ne kuputei
na ana nota kuputesi.' "†

Tano Ruwamaruwa Meibana Iyamna
(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yesu ivi tarakasi yanesi, "Avai? Iya
kota sakovi da meiba iyamna avai. Mike
da weni meibina kovi pupuwei na kara
iya meiyana meiba sago kona sakovi.
14 Koroto pesi ivo suwasuwagha na touna
iyai Meimeituwa varana rava ekikiveresi.
15 Rava ruwamtousi na bagibagisi kama
ketaki nuke. Vara ivi yanei, ma kegha
da Seitan ipiti da nai varana iveitawayei.
16 Rava ruwamtousi na kama dowa
kimakimarina nuke. Ere nuwa beibeisi
sisiya ivi yanei. 17 Mike da ramramsi
kegha, na iya ina make guri. Maranai
nuwaboya bo berabero ipiti iyamna
nani varana kubina, mara sago kava ina
basara. 18 Rava ruwamtousi na kama dowa
meni dobunai inamona tonatonasi igogo.
Weni ravasi vara ivi yanei, 19 bade tousi
weni yawasina ivi nuwaboyei, mane ma
purapura nuwanuwasi iveiya ma nani
purapurasi varana iruputanisi, ma iya iti
yam. 20 Ma dowa beibeina na kama rava
iyavo vara ivi yanei ma iveiya ma ivi yam
bubuna, ruwamtousi 30, ruwamtousi 60
ma ruwamtousi na 100."

Tapa Vi Meibana

21 Yesu ivi sisiya kurisi, "Rava tapa ipiti
yei da siripu gaburinai bo vatara gabur-
inai ita terei, bera nuke bo? Kegha. Tapa
kana makemake tepanai iterei. 22 Bera tu-
pasi tere gavugavusi na nuke nana kara
Meimeituwa ina kasi beyesi. Ma bera
kasi gavugavusi nuke na touna ina kasi gi-
girisi. 23 Mike da tinimi emakemake na avai
akikimi na kovi yanei."
24 Ma ivi sisiya kurisi, "Kovi yana bubuna
avai kovi yanei. Kovi yana kamowa ma
kona sakova bubuni ma bade nuke, ipesari
sasara kona sakovi. 25 Touna kubina mike
da aku sisiya ko vomodiya na, Meimeituwa
ina vere kirakiyemi. Ma iyavo ivivi yanei
ma iya ita vomodiya na tupana ini wapai."

---

* **4:3:** Iya ita yasiyasira kani nuke, ivosuwasuwagha kama raisi nuke. † **4:12:** Aisaiya 6:9-10

Meimeituwa Ina Koyagha Ikimakava Irakata Na Sisiyakutukutuna

26 Yesu ivavo, “Weni sisiyakutukutuna na
Meimeituwa ikarei da ikimakava ina rava
ina koyaghisi: Touna kama pesi egogogo,
maranai koroto ina kupurai iyasiri.
27 Didibarai na ekenakena ma marai na
esupisupi, ma pesisi na nonowa egogogo,
bade koroto iya ita sakovi da ikimakava
egogogo. 28 Touna mani tano eberaberasi
na egogogo, kununa na erurutiti, muriyai
na egogogo egheghae, bade ini yam sasara.
29 Maranai da vavai imagura, koroto ivi
karei da ina yabai.”
30 Yesu ivavo, “Vagheina ma meibina
sago ana kimi ikimakava Meimeituwa
ikarei da ina rava ina koyaghisi. 31 Touna
kama mastad* pesina nuke. Touna na
pesi gisigisi vaghasina rava eyasiyasiri.
32 Bade maranai igogo ighae na keyama
gubugubusi ighe kuyowesi, ma ko-
vokovoghina rogunai na kiu ina runuma.”
33 Yesu sisiyakutukutu damsi nuke
meibai ivi sisiya rava kurisi, da tousi ivi
yana da inunusi. 34 Meibai kava ivivi sisiya
kurisi, bade maranai ina touvotaghotagho
kava meiteni, na bera tupana yavu iyamna
ikiki sakovisi.

Yesu Tovava Ma Yanunu Ikou Pikapikasi (Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Nani maranai, kuririsi yai, Yesu ina
touvotahgotagho* ivi sisiya kurisi, “Ta
damana yawawa* ku nevana.” 36 Touna
namada waga sinenai imakemake, ma tousi
muriyai igeru. Numaduba ine kuyowesi
ma idamana, waga ruwamtousi meiteni.
37 Ma yanunu ghamanakina ivomeira,
tovava waga iraraviya, ma yokowa waga
iruruni da berokikina kava ita wounu.
38 Yesu na waga murinai ivi kunuwana
ma ikenakena. Ina touvotaghotagho
ikasi mataki ma ivavo, “Bada, berokikina
kava da ta siraghe. Am nota nuke bo?”
39 Ivomeiri ma yanunu ikiya, “Ke tutuwa!”
Ma tovava ikiya, “Kevi yasamim!” Yanunu
ikovi ma beimara ikena. 40 Touna ivi sisiya
kurisi, “Avikubina ko yabumana?” Kara
kava da kona tumetumeku bo?”
41 Iyabumana sasara, ma ivi ki daguwana,
“Weni na koroto iyai? Ina maragata imake,
da yanunu ma tovava ikisi da ita voterei, ma
ivo teketekei!”

5

Yesu Kanuma Berosi Koroto Sinenai Ivi Kasibunisi
(Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yesu ina touvotaghotagho meiteni ip-
iti Galili yawawina ku nevanevana dobu
Gerasa ravasi imakemake yeina. 2 Maranai
Yesu waga ikasibu kuyowei, mara sago
kava koroto sago karawagai* ine kasibau.
Weni korotona na kanuma berona ivivi
badebadei. 3-5 Iya rava sago kovokovoghina
da iti badei — mara ipesari kirakai imana
ma kaena kiramai ipatumisi, nuke marana
patapatana ipatupatumisi, ma ivivi kasi
yaraghanesi, ma iya iyai kovokovoghina
da iti votani ma ita patumi. Marai ma
didibarai inene wapawapa, irurukiwara
ma wakimai ivivi kasi teveyanei, karawa-
gai* ma koyai imeimeira yawara. 6 Nokoma
naki Yesu ikitai ma ivuru da maghinonai it-
awayei, 7 ma irukiwara, “Yesu, Meimeituwa
gheghena natuna! Am kayowana avai taku
gwabiku wai? Meimeituwa wava nai, ai
bagham iya kovogha kwa vereku!” 8 Weni
ivavo yei na namada Yesu ivavo kuriya,
“Kanuma berona, weni korotona ke kasibu
kuyowei!”
9 Yesu ivi taravirei, “Kam wava iyai?”
Ikipote ma ivavo, “Taki na ka pesari sasara
kubina taku kaku wava na Dam.”*”
10 Ma Yesu ivi bagha tupetupei da iya ina
ki tawayesi weni dobuna ina kasibu kuy-
owei.
11 Iya uwamai, koya ririvinai poro damsi
ikarakarayaba.† 12 Kanuma berosi Yesu
ivi baghai, “Keki tawayeki poro kurisi, da
ku sinesi kana rui.” 13 Ivi vagheinesi, ma
kanuma berosi koroto ikasibu kuyowei ma
poro ku sinesi irui. Poro asi pesara 2,000
nuke — ivi vuruvuruwana dagi iyoyowi da
ku yawawa* ma iumabuta.
14 Poro toughamosi ivi vuruwana inae ku
meyagi ghamanakina ma meyagi yoghoyo-
gho da rava ivi seghesegheshesi. Rava inae
ita kita da avai itupuwa. 15 Maranai ipiti
Yesu kurina, ma koroto ikitai iyai kununa
kanuma berosi itowai, na imakemake, gara
ikotesi, ina nota beibeinai, ma tupasi yavu
na iyabumana. 16 Rava iyavo nani be-
rana ikitai rava ruwamtousi ivi seghesi avai
itupuwa koroto kanuma berosi itowai ma
poro kurisi. 17 Touna kubina Yesu ikiya da
nani dobuna ina kasibu kuyowei.
18 Maranai Yesu ku waga igerugeru, ko-
roto kununa kanuma berosi itowai na Yesu
ivi baghai da ita neyavuyavu. 19 Ma Yesu
iya iti vagheinei, bade ikiya, “Ke vovira am
ku numa, ma bera tupana yavu Bada iberai
kubim ma ina aga beibai kurim na kevi
seghesi.‡ 20 Vagheina ma koroto ivomeira
Dekapolis* yai ine rui ma ine kasibau ivi

* **5:9:** Dam Grik asi pona Legion — na touvighavighaviya asi numaduba. † **5:11:** Weni damsi na iya dam Jiu, tousi dam viruwa. Poro eghamoghamo ma ekamkam. ‡ **5:19:** Yesu dam Jiu ivivi yawasisi na ivivi ghaiyesi da varana ina teregavui. Dam viruwa ekikisi da varana ini seghani.

segha da Yesu avai kurina iberai. Ma iyavo
ivi yanei na ivi deiyei.

Jairus Natuna Wavinena Ma Wavine
Gubagubagina Yesu Ivi Yawasisi
(Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yesu ivovira meme, wagai yawawa*
idamani. Touna kara kava yawawa* ririv-
inai ma numaduba iriyei kurina. 22 Koroto
sago ipiti kuriya, kana wava na Jairus, dam
Jiu asi vibeyebeyena numana kana toukoy-
agha. Maranai Yesu ikitai na kae kunuku-
nunai isoru kai tupunai 23 ma ivi weno
kuriya, "Natuku esirasiraghe. Ke piti da
imam ku tepana kwa terei da ini damiya ma
ina yawasa." 24 Vagheina ma Yesu meiteni
inae. Numaduba na iwagisei ma ivivi vo
duduwana.

25 Wavine sago nani, nawaravi iveiya da
madegha 12 ikovi. 26 Ina mane bunama
ravasi kurisi ine yavu, ma nuke ivovo
kwarakwara make iya kovokovoghina da
kana gubaga iti yawasi, ma kana gubaga na
irakarakata. 27-28 Yesu ipitipiti na varana
ivi yanei ma touna mani ivavo, "Mike da
ana nae ma kana gara kava ana votovonisi
na ana yawasa." Vagheina ma numaduba
pousi yai itasonagha ighe da kana gara ivo
tovonisi. 29 Mara sago kava tara vuru iv-
oterei ma damina iveiya da kana gubaga
ikovi. 30 Mara sago kava Yesu damina
iveiya da maragata ikasibu kuyowei ma nu-
maduba sanasi yai imeira tavirei ma ivavo,
"Iyai kaku gara ivotovonisi?"

31 Ina touvotaghotagho ikiya, "Ku kitai
da numaduba ivo duduwana ma ku vavo
da 'Iyai ivo tovoniku?' " 32 Bade Yesu ikita
negwanegwa, da ita kitai iyai ivo tovoni.

33 Wavine iyabumana ma ikirokiroro,
bade isakovi da avai itupuwa kuriya. Nuke
ma ipiti Yesu maghinonai kaetupina iru-
tonai ma bera tupana yavu iki bubuni.
34 Bade Yesu ivavo ikiya, "Natuku, ku tume-
tumeku, kubina na kuyawasa. Kam gubaga
ikovi. Ere nuwa beibeim ke nae."

35 Kara kava ivivi sisiya, ma wasawasa
Jairus ina numai isegha ma ivi sisiya ku-
rina, "Natum kana mara ikovi. Avikubina
Bada ki teina viravirai?"

36 Yesu asi sisiya ivi yana kuyowei
ma ikiya, "Am nota iya ina soruwei, ke
tumetumeku." 37 Pita, Jems ma varesina
Jon, Yesu ikasiveinisi — rava iya iyai iti
vagheinei da tousi meiteni ita nae. 38 Jairus
ina ku numa isegha, ma Yesu rava damsi
ikitasi ivivi toutouwana ma ighaghagharisi,
39 ine rui ma ivi sisiya kurisi, "Avai kovi
nuwaboyei na koi toutouwanei? Pipiya kiki
iya ita siraghe — ekenakena wota."

40 Tousi ivi namei, touna kubina ivi kit-
awayanesi ikasibau ma pipiya kiki ina
maduwa, ina mamai ma ina touvotaghot-
agho asi vi aroba kava iveinisi, ma ku pa-
payaragha irui pipiya kiki ma ikenakena.
41 Imana iveiya ma ivi sisiya kurina, *"Tal-
itha, koum!"* iyamna na, "Wavine kiki,
akim, kevo meiri!"

42 Mara sago kava ivomeiri ma yawara
ivi karei. Kana madegha na 12. Tousi ivi
deiyena kavakavai. 43 Yesu iki kiraki yesi da
iya rava sago ina kiya, ma ikisi, "Vavai ko
verei ina kam."

6

Nasaret Ravasi Yesu Inuwakapi Yei

1 Yesu ma ina touvotaghotagho nani
dobuna ine kuyowei ma ivovira meme ina
ku meyagi Nasaret. 2 Sabati* yai touna
giu dam Jiu asi vibeyebeyena numanai ivi
karei. Rava damsi nani, maranai ivi yanei
na ivi deiyei. Tousi mani ivi tupavire yana
vivira, "Touna nuwasuyasuya ma iveiya?
Ma ikimakava da inuwasuyasuya sasara?
Ma, ikimakava aniba berasi eberaberasi?"
3 Ivi ki daguwana vivira, ma ivavo, "Touna
na kamda kava, ta vavo bubuna bo? Mary
natuna, ma varevaresina Jems, Joseph,
Judas ma Saimon. Ma novunovuna na wa ta
makemake yavuyavu, ta bo?" Nuke kubina
inuwakapi yei ma iya ita tumetumei.

4 Yesu ivi sisiya kurisi, "Rava Meimeituwa
ina kikiverena* dobu yavu sinesi yai na ivo
vivirei, ma ina meyagi wosinai, ina tupuwa
ma ina dam asi vivira gwabinai na kegha."
5-6 Touna kubina iya kovokovoghina da
aniba berasi nani dobunai ita berasi, imana
kava rava visana gubagubagisi ku tepasi
iterei ma ivi yawasisi. Yesu ivi deiyena
sasaresi da asi nota soruwana kubina.

Ma touna ine rui ma ine kasibau meyagi
nununai rava igiugiunisi.

Yesu Ina Touvotaghotagho Ivi Kita
Wayenesi Meyagi Nunusi Yai Ita Giu

7 Yesu ina touvotaghotagho asi vi 12
ivi ruriyeriyesi ma ivi kita weyanesi
ruweruwei yeta ikasibau ku meyagi
bogeibogei yeta. Kanuma berosi kurisi
vi badana iveresi, 8 ma sisiya bagibagina
iveresi, "Ami yawarai iya avai sago kona
veiya ami diwona kava — vavai kegha,
koutu kegha, ma mane kegha ami kikiru
kamosi yai. 9 Kae vopapara ko kote, ma iya
gara ruwa kona kotei." 10 Bade ivavo, "Meni
ku meyagisi kona segha, ina ru woremi
ma ina koyagha bubunimi, nani numanai
kava ko runuma da nani meyagina kona
kasibu kuyowei. 11 Ku meyagi sago kona
segha mike da rava ina kayo beromi bo
iya ini yanemi, ko ne kuyowesi ma kaemi
yapoyapo ko kasi sabusabui. Touna na
ini mata kitekitesi, da tousi vara viyanina

ibasarei. Meimeituwa tousi ini wavusi,
vara viyanina ibasarei kubina!”* ✡
12 Nuke ma ikasibau rava ikikisi, “Ami
bera bero ko tukuyowei ma Meimeituwa
kurina kona taviremi.” 13 Kanuma berosi
ipesari sasara ivi kasibunisi, ma oliv* mon-
amonanai rava gubagubagisi ipesari sasara
imumusi ma ivi yawasisi.✡

Keivavo Herod Inotai Na Yesu Touna Jon Touvitowasamagha

14-16 Rava yavu na Yesu ivivi sisiyei, ma
yavana itete. Rava ruwamtousi ivavavo,
“Aniba berasi ibera berasi na vagheina
touna Jon Touvitowasamagha*, rava sir-
asiraghesi sanasi yai iru yawasa meme.”
Rava ruwamtousi ivavo, “Touna Elaija —
ivoviri meme.” Rava ruwamtousi ivavo,
“Touna Meimeituwa ina kikiverena*, kama
Meimeituwa ina kikiverena* kununa kava
nuke.” Keivavo Herod† weni sisiyisi ivi
yanesi, ma ivavo, “Jon Touvitowasamagha*
na iwana akasi yaraghi, ma iru yawasa
meme.”✡
17-20 Weni sisiyakutukutu nana Herod Jon
kamyona ikasiyaraghi. Touna itupuwa ma
muriyai Yesu ina noya ivi karei. Herod
varesina Pilip, kawana isaroi. Nani wavi-
nena kana wava na Herodias. Nani be-
rana murinai, Jon, Herod ikiya vigheiyena
evavavo da, “Varesim kawana iya kwa rav-
aghi,” touna kubina Herod ina toughav-
ighaviya iki tawayesi, ma Jon ikou patupa-
tumi ma ku dibura itawana runi. Herod,
Jon ikikiya da ipitipiti ivivi sisiya kuriya, ma
bade ivivi nuwa ragharagha kiraki yei, ma
ina sisiya viyanina ikayowana kiraki yei.
Nani wavinena, Herodias, nuwanuwana
ighisi kiraki yei Jon kurina, ma ina kay-
owana da iti siragheni, ma Herod isakovi
da Jon na rava maninina ma vokuwayina,
touna kubina na iyabumanei ma ivi tara-
paparana kiraki yei. Iyamna touna kubina,
nani wavinena iya kovokovoghina Jon iti
siragheni.
21 Ina gavogavo ipananai maranai Herod
ina tupuwa marana ivivi nuwa bibiyei.
Gabeman keikeivavosi, touvighavighaviya
babadisi ma Galili keikeivavosi asi kam ib-
erai. 22 Herodias natuna weivine yoghoyo-
ghona‡ irui da ivi saka, ma Herod kana
yopeyope meiteni ivi nuwa beibei kiraki
yesi. Kubina na keivavo wavinena ikiya,
“Am kayowana avai kwi bagheku? Na
ana verem.” 23 Iki nuwaghani ma ivavo,
“Aki nuwaghanim avai kwi bagheku na ana
verem, mike da, namanaki da aku keivavo
nevanevana na ana verem!”
24 Vagheina wavinena ikasibau ma ina
maduwa ivi baghai, “Avai ani baghei?”
Ina maduwa ikipotei ma ivavo, “Jon
Touvitowasamagha* tepapuna.” 25 Mara
sago kava wavinena ita virei, yaghiyaghina
kavakava irui keivavo kurina ma ikiya
ma ivavo, “Aku kayowana na karako tete
wosina Jon Touvitowasamagha* tepapuna
dabirai kwa vereku.” 26 Maranai da keivavo
nuke ivivi yanei na ivi nuwaboya sasarei,
ma kegha da kinuwaghana namada iberai
kana yopeyope matasi yai, touna kubina
iya kovokovoghina ina vibagha ita basarei,
27 vagheina ma ina toughavighaviya iki
tawayei, ikiya da Jon tepapuna ina piti
yei. Koroto ikasibau, dibura ku numana
irui, Jon iwana ikasi yaraghi, 28 ma dabirai
tepapuna ipiti yei da wavinena iverei, ma
ina maduwa iverei.
29 Maranai Jon ina touvotaghotagho
varana ivi yanei, ipiti da tupuwina ikavari
ine yei da ku guba* iterei.

Yesu 5,000 Ivi Kanisi
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

30 Yesu ina aposol ivovira meme kurina
ma iki vereverei avai tupana yavu iberai
ma rava igiunisi. 31 Rava ipesari sasara
ivivi vuruvira kurisi touna kubina Yesu ina
touvotaghotagho meiteni asi gavogavo iya
ita makemake da ita kam. Touna kubina
Yesu ivi sisiya kurisi, “Tami maniduma ko
piti. Numaduba tane kuyowesi ma ta nae
ku dobu makemake nuwatauna ma ti yam-
roverove.” 32 Vagheina ma tousi mani wa-
gai ikasibau da inae ku dobu makemake
nuwatauna. 33 Bade rava ipesari kirakai
ikitasi ma ivo modisi vagheina ma rava
meyagi nununai ikei vuruvuru magamai
kava da nani ku dobuna isegha yaghin-
ina, muriyai ma Yesu ina touvotaghotagho
meiteni isegha. 34 Maranai Yesu wagai
ine soru, numaduba ikitasi, kama sipusipu
kasi toukoyagha kegha, touna kubina iru
wayakapowesi ma ivi karei da bera ipesari
kirakai igiunisi.✡ 35 Yabodiri itata virei ma
ina touvotaghotagho ipiti kuriya ma ivavo,
“Wena dobututu ma yabodiri eyoriyori.
36 Rava ke kitawayesi ina nae ku kwanatu
ma meyagi gwabigwabitai kasi vavai ina
gimara.”

* **6:11:** Maranai dam Jiu inumanumataya ma ivovo vira meme asi ku dobu, asi parata yai kaesi yapoyapoi kasikasi sabusabui da tousi ina seyaseya. Yesu ina touvotaghotagho berana iberai, nani dobuna ravasi ita nota nunuri, “Evavavo da touta dowadowata, rava iya kama dam Jiu.” ✡ **6:11:** Acts 13:50-51 ✡ **6:13:** Jems 5:14 † **6:14-16:** King Herod: Keivavo Herod: Herod Antipas, Galili toukoyaghina. ✡ **6:14-16:** 2 Kings 2:1-15; Malachi 4:5-6 ‡ **6:22:** Herodias natuna weivine yoghoyoghona irui, sisiya imagiruma wadubosi ruwamtousi weni bukanai evavavo touna natuna wavinena Herodias. ✡ **6:34:** Ezekiel 34:11-15; Jeremiah 23:5-6; Numbers 27:17

37 Bade ikipotesi ma ivavo, “Ko kitasi da
avi kona veresi da ina kam.”
Ma, ivavo kuriya, “Ku kayokayowei da
taki kana nae parawa 200 denarii§ ruvana
kana gimari da weni numadubana kani
kanisi bo?”
38 Ma ivi taraviresi, “Parawa meni patana
gwabimi yai? Mede kone kona kitai.”
Maranai ipananai, na ivavo, “Parawa
meikovi ma tiya ruwa.”
39 Vagheina ma Yesu numaduba ikisi, “Ko
make pikami gidagida tepanai damdam
nununai.”✡ 40 Vagheina ma damdam
nunusi yai imakeni, ruwamtousi 50 ma
ruwamtousi 100. 41 Ma Yesu parawa
meikovi ma tiya ruwa iveiya ma ku
kunuma itapae, Meimeituwa ivi kaikaiwei
ma parawa ivo gimagimasi. Muriyai ina
touvotaghotagho parawa ma tiya iveresi
ma rava iveresi. 42 Tupasi yavu ikam da
ikam siyouwa, 43 ma ina touvotaghotagho
kamtutura ivi siyasiyago da siripu asi vi 12
ivi tuposi. 44 Nani vavina na rava 5,000 ivi
kaniya.

Yesu Yokowa Tepanai Iyawara
(Matiu 14:22-33; Jon 6:15-21)

45 Mara sago kava Yesu ina touvotagho-
tagho ivo tawayesi ivi nau idamana
yawawa* ku nevanevana ku Betsaida
ma bade numaduba ikitakitasi da itavo
tawayesi. 46 Ikitasi ine nae, ma muriyai
ighe ku koya da iti kawavenoveno. 47 Nani
didibarinai, ina touvotaghotagho wagai
yawawa* pounai ma Yesu na tano wai
tounamani kava. 48 Ma ikita da ina
touvotaghotagho ikitasi yare ivivi bagei
ma ivivi baga, yanunu da tovava ivovo
potepotesi. Dididibarinai, muriyai da
mara ita tom, ine kasibau kurisi yawawa*
tepanai iyawara inenae da ita ne vouresi.✡
49 Ma ikitai, inotai na kama aruwaruwa ma
ivi garagarare yana, 50 ma ivi kaekirorosi.
Bade mara sago kava Yesu ivi sisiya kurisi
ma ivavo, “Nuwanuwami etora. Wena
taku. Iya kona yabumana!” 51-52 Ma ku
waga igeru, yanunu inuba ma beimara
ikena. Maghitepasi ibagibagi ma bera iya
ita vomodiya, aniba parawai ikitai ma
karakava ina sakovi da ikimakava iberai da
parawa ipesari. Touna kubina ivi deiyena
sasarei.

Yesu Rava Gubagubagisi Damsi
Genasaret Yai Ivi Yawasisi
(Matiu 14:34-36)

53 Yawawa idamani ma ipiti ku dobu
Genasaret ma nani dobunai asi waga is-
aghiri. 54 Waga ine kuyowei inenae ma
rava mara sago kava ivomodiya. 55 Tousi
dobu ivuruvuru bouni, ma meni dobunai
ivivi yanei na gubagubagisi nigharai ipi-
tipiti yesi kurina. 56 Yesu dobu ine yavui,
ku kwanatu, meyagi ghamanakisi ma ki-
tikitisi, rava gubagubagisi nani ku dobuna
ipitipiti yesi, ma debakei nai itereteresi ma
Yesu ivivi baghai, “Ke votereki da kam gara
damona kava kana votovoni.” Ma iyavo
ivotovoni na ina maragatai iyawasa.

7

*Meimeituwa Ina Vigheiyena Ma Parisi**
Asi Bera

1-4 Parisi* ma vigheiyena touvibeye-
beyena ruwamtousi, ma dam Jiu ipesari
sasara asi bera wadubosi ipesari sasara
irururusi asi imakiki ma kaekiki yai. Asi
purapura tupana yavu, asi muma, asi
yokowa siusiu ma asi nau, na ivovo yoyowa
bubuna, da weni purapurasi Meimeituwa
matanai na beibeina kavakava. Maranai
vigimagimara dobunai evovovira, imasi
ina vo nura vo yoyowa bubuna kirakiyei
ma muriyai ina kam. Marana patapatana
kununa imasi kava ina samagha ma
muriyai da ina kam, asi imakiki ma kaekiki
asi bera wadubosi irururusi. Mara sago
Parisi* ma touvibeyebeyena* Mosese ina
vigheiyenai Jerusalem yai isoru, ma Yesu
imeiri viviri da iti yanei. Ikitai da ina
touvotaghotagho ruwamtousi kasi vavai
ikamkam ere ima dowadowasi. 5 Bade
ivavo kuriya, “Am touvotaghotagho ere
ima dowadowasi ekamkam, Meimeituwa
matanai na iya ita beibai. Avikubina aki
imakiki ma kaekiki asi bera wadubosi iya
ita vovo nunuri?” 6 Ikipotesi, “Tami meira
vireviremi, ko berabera meyemi da tami
beibeimi! Kununa kava Meimeituwa ina
kikiverena* Aisaiya igiruma na vagheina
ivavo bubuna tami kubimi. Weni nuke
igirumi,

Meimeituwa ivavo, ‘Weni ravasi na ponasi
yai kava evovo vivireku,
ma nuwanuwasi iya taku gwabiku wai,
ma ivi uwama taweyena.
7 Ma tousimani asi bera wadubosi ibeye-
beyena ma nuke evavavo tousi be-
rasi na Meimeituwa ina vigheiyena.
Touna kubina asi rudune na iyamna
kegha.’ ”✡

8 Bade Yesu ivavo, “Tami na Meimeituwa
ina vigheiyena ko tutu kuyowei ma
tamimani ami bera ko rururunisi.” 9 Ma
meiteni ivavo kurisi, “Ko notanotai da ko
berabera bubuni maranai Meimeituwa ina
vigheiyena ko meimeiri kuputei ma ami
bera wadubosi ko rururu bubunisi ami
imakiki ma kaekiki yai. 10 Weni na keta

§ **6:37:** Denarii; Denarii sago rava sago kana maiya karako kava kubina. ✡ **6:39:** Exodus 18:21 ✡ **6:48:** Exodus 33:19; Job 9:8 ✡ **7:7:** Aisaiya 29:13 ✡ **7:10:** Exodus 20:16

sago, ikimakava kwa berai. Mosese igiruma
Meimeituwa ina vigheiyena kamonai, ‘Am
mamai ma am maduwa kwa vo viviresi,’✡
ma ‘Iyaiyai ina mamai bo ina maduwa
kurina ini sisiya bero, nani ravana na
ina siraghe.’✡ 11 Bade tami ko vavavo
touna vagheina da rava ina vavo asi
maduamau ma mamimau kurisi, ‘Iya
kovokovoghina da ana vowagumi. Taku
namada avavonuwaghana da Meimeituwa
kubina avai tami ata veremi.’ 12 Ko berasi
da asi maduwamau ma mamimau ivi nota
wapasi. 13 Maranai nuke ko berai na tami
Meimeituwa ina vigheiyena ko gasiya ma
ami bera katamanisi ko rururusi. Ma
touna na notanura kava. Ma bera nuke
ipesari sasara ko berasi na Meimeituwa ina
vigheiyena ko gasiya.

Avai Berasi Rava Eberaberasi Edowadowa Meimeituwa Matanai
(Matiu 15:10-20)

14 Yesu rava iwore meyesi da ipiti kuriya
ma ivi sisiya kurisi, “Tupami yavu, aku
sisiya ko viyana keimatani ma iyamna
kona sakovi. 15-16 Iya vavai sago rava
ekanikaniya erurui ku kawana na ita
beraberai da ita dowadowa Meimeituwa
matanai. Bade avai sinenai ma avai
kawanai ekasi kasibau touna nana eber-
aberai da rava edowadowa Meimeituwa
matanai.”* 17 Bade Yesu rava ine kuyowesi
ma ku numa sinena irui ma ina touvotaghotagho ivi taravirei, “Meiba iyamna nana
avai karakotete wosina kuvi sisiyei na?”
18-19 Ikipotesi, “Tami meiteni aku sisiya
iyamna iya kota sakovi bo? Iya kota sakovi
da maranai rava vavai ikaniya, nani vavina
na iya ku nuwanuwana ita rui ma irui
rava ku kamokamona ma bade tupuwina
ina kasibu kuyowei. Touna iya ita berai
da ita dowadowa Meimeituwa matanai.”
Maranai Yesu touna ivi sisiyei, Touna ivi
beyena da vavai bogeibogei na beibeisi
Meimeituwa matanai. Iya vavai sago ina
berata da ta dowadowa. 20 Ma bade ivavo
meme, “Avai rava sinenai ikasibau touna
ina berai da ina dowadowa Meimeituwa
matanai. 21 Weni purapurasi na rava
nuwa sinesi yai ekasi kasibau — nota bero,
madawara, yapi, visiraghena, virikam,
22 kam panikowa ma vikwina, aga bero,
vibedabeda, viyaraga (ikenei), nuwakapi,
viyanuwe, tura ghegheyana, ma kokara.
23 Weni berasi tupasi yavu rava nuwa sinesi
yai ekasi kasibau na rava ebera berasi da
edowadowa Meimeituwa matanai.”

Dam Viruwa Wavinena Yesu Itumetumei
(Matiu 15:21-28)

24 Vagheina ma Yesu nani meyagina ine
kuyowei ma inae dobu Taiya ririvinai ma
nani dobunai ku numa sago irui. Iya ina
kayowana da rava ita sakovi da touna nani
ma iya kovokovoghina da ita kena gavu.
25-26 Wavine sago ivi yanei da touna nani
numa nai ma ipiti kuriya. Weni wavinena
na iya Dam Jiu ma touna na dam viruwa.
Touna na Fonisiya yai itupuwa, Siriya sinenai. Kanuma berona natuna wavinena
ivivi badebadei touna kubina ipiti Yesu kurina maghinonai kaetupinai isoru ma ivivi
weno kuriya da kanuma berona natuna
sinenai iti kasibuni. 27 Yesu isakovi da
touna na iya Dam Jiu ma touna kubina
ivavo kuriya, “Iya ita beibai da didiyoghoyogho kasi vavai kata veiya ma kata
tawayei koukou kurisi, kegha da kununa
didayoghoyogho ina kam da ina kam siyowa.”†
28 Bade wavinena iki pote, “Bada, ku vavo
bubuna, bade kegha, da koukou kepakepa
gaburinai kam ririgha ina kam, touna kubina vagheina kwa vowaguku.”
29 Bade ivavo kuriya, “Ere tumetumem
ku kipoteku kubina, kanuma berona natum
wai avi kasibuni. Ke vovira am ku numa.”
30 Vagheina ma ivovira ina ku numa natuna
ina kepanai ikenakena na ikitai. Kanuma
berona namada ikasibu kuyowei.

Yesu Koroto Teina Potapotana Ma Kawa Potapotana Ivi Yawasi

31 Yesu dobu Taiya ine kuyowei ma ighai
dobu Saidon ku pouna. Bade inae ku Galili
yawawina ma Dekapolis* ineneni. 32 Ma
nani dobunai rava koroto teina potapotana
ma iyai iya ita vivi sisiya bubuna, iru teina
piti yei ma Yesu ivi baghai da imana ku
tepana ita terei da iti yawasi. 33 Yesu, korotona ikasivei seirei ma asi viruwa rava
ine seiresi ma ima kivinai koroto ku teinina isusuri ma bade imana isovai ma koroto pepana ivotovoni. 34 Ku mara itepa,
koroto iru wayakapo wei iyayagha vutuwa ma ivavo bo, *“Efata!”* Iyamna ‘Ke
tamo taweyana!’ 35 Mara sago kava koroto teinina irubouni, pepana papara ivi
karei ma ivivi sisiya kamowa. 36 Bade
Yesu ivi ghaiyesi da iya rava ruwamtousi
ina kisi avai itupuwa. Ma touna nuke iki
kiraki yesi, ma Yesu ponana iya iti yanei,
tousi rava ipesari kirakai ivivi seghesegh-
esi ikimakava koroto teina potapotana ma
kawa potapotana ivi yawasi. 37 Maranai
rava sisiya nuke ivi yanei tousi ivi deiyena

✡ **7:10:** Exodus 21:17 * **7:15-16:** Ima giruma ruwamtousi evavavo bo v16 kamonai, ‘Iyavo tinimi emakemake na kovi yana.’ † **7:27:** ‘Didayoghoyogho’ weni meibanai na tousi Dam Jiu. Dam Jiu inotai na tousi ibeibai sasara iyo kama dam viruwa nuke, touna kubina mara ruwamtousi na ivivi ‘koukou wesi’.

sasarei ma ivavo bo, “Touna bera tupana
yavu eberaberai na beibeina kavakava.
Rava tina potapotasi iyawasisi da iyana ma
rava kawa potapotasi na ini sisiya.”

8

Yesu Rava 4000 Ivi Kanisi
(Matiu 15:32-39)

1 Nani maranai, rava ipesari sasara iriye
meyesi. Numaduba nana iya ere vav-
isi, touna kubina Yesu ina touvotagho-
tagho ighoresi kurina ipiti, ma ivi sisiya
kurisi, 2 “Numaduba na taku meiteni ka
make yavuyavu da mara aroba ikovi, ma
tousi na vavai kegha, touna kubina avi
nuwaboyesi. 3 Mike da ana kitawayesi asi
ku numa ere kam siraghesi, kara ketaki
yai matanenerina ina pananai. Ma bade
ruwamtousi na uwamai ipiti.” 4 Ina tou-
votaghotagho ikipotei ma ivavo bo, “Weni
dobunai na rava iya ita makemake, touna
kubina parawa meni dobunai ta veiya ru-
varuvana da weni ravasi ina kam siyowa?”
5 Bade Yesu ivi taraviresi, “Parawa visa
gwabimi yai?” Tousi ivavo bo, “Parawa
meikovi ma kumaneva ruwa.”
6 Vagheina ma Yesu numaduba ikisi da
imake pikasi. Parawa meikovi ma ku-
maneva ruwa iveiya ma Meimeituwa ivi
kaikaiwei, bade parawa ivo gimagima, ma
ina touvotaghotagho iveresi da numaduba
ita rereghisi, ma ina touvotaghotagho rava
irereghisi. 7 Bade nuke tousi tiya yoghoyo-
gho visana kava gwabisiyai, ma touna
Meimeituwa ivi kaikaiwei tiya kubina ma
ina touvotaghotagho ikisi da numaduba ina
veresi. 8 Vagheina ma rava tupasi yavu
ikam, da ikam siyowa. Ma bade nuke
kam toutoura irakata kirakai imake terei;
touvotaghotagho siripu asi vi 7 kam tou-
toura ivi tuposi. 9 Nama rava 4000 nuke.
Muriyai Yesu ivotawayesi asi ku numa inae.
10 Mara sago kava, Yesu ku waga igeru ina
touvotaghotagho meiteni, ma inae ku dobu
Dalmanuta.

Parisi Matakira Kubina Ivi Bagha*
(Matiu 15:39–16:4)

11 Parisi ruwamtousi ipiti ma Yesu ivivi
ghe viravirai. Asi kayowana da Yesu
ita rubui, touna kubina ivi taravirei da
matakira Meimeituwai iti beyesi, da tousi
iti tumetumei da aniba berasi Meimeituwai
epitipiti.✡ 12 Yesu nuwa sinenai kanumina
isoruwana sasarei, ma ivavo bo, “Avikubina tami weni damna karako koi taravira matakira Meimeituwai? Akimi, kara iya meyana da tami matakira ana berai da kona kitai.”✡ 13 Bade Yesu ma ina touvotaghotagho meiteni Parisi* ine kuyowesi ma ku waga igeru, idamana Galili yawawina ku nevana.

Yesu ina Touvotaghotagho Ikikirakiyesi Parisi Ma Herod Asi Bera Ma*

Bade Yesu ma ina touvotaghotagho meiteni Parisi* ine kuyowesi ma ku waga igeru, idamana Galili yawawina ku nevana. Kubina.

14 Ma touvotaghotagho nuwanuwasi iwapa da parawa ita veiya, ma parawa sago kava wagayai ma iya avai sago. 15 Yesu iki kiraki yesi ivavo bo, “Ko kita ruvami da Parisi* ma Herod asi ist iya ina waromi.”*

16 Touvotaghotagho ivitarapiri vivira nani sisiyina Yesu ivavavoweina, “Touta parawa iya kata pitiyei kubina na ist isisiyei.”

17 Yesu namada isakovi da tousi avai ivivi sisiyei kubina ivi tarakasiyanesi, “Avai koi nuwaboyei ma ko vavavo da parawa kegha? Agunai tami karakavanaki kona sakova kamowiku. Maghitepami ibagibagi ghagha! 18 Matami emakemake ma iya kota kitakita bubuna! Tinimi emakemake ma iya kota viviyana bubuna! 19 Konotai bo kegha ikimakava parawa asi vi meikovi avogimagimasi ma arereghisi rava 5000 kubisi? Ma nani imakemake teresi na siripu asi vivisa kovi tuposi?”

Ma ikipotei, “Siripu asi vi-12.”

20 Ma Yesu ivi taravira meyesi, “Ma maranai parawa meikovi ma kumaneva ruwa avogimagimasi ma arereghisi rava 4000 kubisi ma maketeresi siripu visa kovi tuposi?”

Ma ikipotei, “Siripu meikovi ma kumaneva ruwa.”

21 Yesu ivavo bo, “Tami karakava da kona sakoviku bo?”

Yesu Koroto Matapotapotana Ivi Yawasi

22 Maranai Yesu ma ina touvotaghotagho ipiti ku Betsaida meyagina, nani dobunai rava ruwamtousi koroto matapotapotana ikasiveiya ipiti yei Yesu kurina ma ivi baghai da ita votovoni ma iti yawasi. 23 Yesu koroto matapotapotana imana iveiya ma iruteni da meyagi ikasibu kuyowei. Vagheina ma koroto matana isovai ma imana ku matana iterei ma ivi taravirei, “Avai kekitakitai bo kegha?”

24 Koroto ikita, ma ivavo bo, “Rava akitakitasi na kama keyama ita vivi yawayawareyana.”

✡ **8:11:** Deuteronomy 13:1-5; 18:18-22; Judges 6:17-22; 1 Samuel 2:34; 2 Kings 20:8-11 ✡ **8:12:** Matiu 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** Dam Jiu asi nota, ist na awanaina kama rava eberaberasi imake berowana ma asi yawasa iberoi, kama parawa yai egwadagwadai ma edododo nuke. Maranai Yesu ist isisiyei weni dobunai, na Parisi* ma Herod asi bera ma asi kei tumetume asi yawasa sinenai.

25 Bade Yesu imana koroto ku matana
itere meyei ma ikita uwara ma iyawasa ma
bera tupana yavu iruyaghari.
26 Yesu ikiya bo, “Iya ku meyagi
kwavovira meme, maninina kenai am ku
numa.”

Pita Ivavo Yesu Na Keriso Meimeituwa Ina Vinevine Touviyawasa
(Matiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

27 Vagheina Yesu ma ina touvotaghotagho
inae ku meyagi ruwamtousi Sisiriya Pili-
pai meyagina ghamanakina ririvinai. Ke-
taki yai iyawara inenae ma Yesu ina tou-
votaghotagho ivi taraviresi, “Rava ikima in-
uwanotenotei, da taku na iyai?”
28 Tousi ikipotei, “Rava ruwamtousi
evavavo da tam na Jon Touvitowasamagha,
rava sirasiraghesi sanasi yai ivovira
meme, ruwamtousi evavavo da tam
na kikiverena Elaija ivovira meme, ma
ruwamtousi evavavo tam na Meimeituwa
ina kikiverena kununa kava nuke.”
29 Bade ivi taraviresi, “Ma tami, kovavavo
da taku iyai?”
Pita ikipotei, “Tam na Keriso,
Meimeituwa ina vinevine, Touviyawasa!”
30 Bade Yesu ikisi da iya iyai ina kiya da
touna Keriso.

Yesu ina Touvotaghotagho Ikisi Da Touna Kara Ina Siraghe Ma Ina Vomeiri Meme
(Matiu 16:21-23; Luk 9:21)

31 Bade Yesu ivi karei da ina touvotagho-
tagho ini beyebeyesi. Ivavo bo, “Taku, Ko-
roto Keimatana*, kara ana keivowavowa
sasara. Ma babada, Prist babadisi, Mosese
ina vigheiyena touvibeyebeyena* ravasi
ina basareku. Kaku ghaviya ini siragheniku
ma mara aroba murinai ma ana vomeiri
meme.” 32 Yesu weni berasi yagharinai
ivivi sisiyesi touna kubina Pita Yesu irute-
naviviri ma yeghana ivikarei.
33 Bade Yesu itavirei ina touvotaghotagho
ikitasi ma Pita iyeghai, “Seitan kene kuy-
oweku! Tam iya kuta vivi nuwanotanota
Meimeituwa ina ku nota ma rava asi ku
nota kenotanota.”

Yesu Votaghotagho Na Iyamna Avai
(Matiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

34 Bade Yesu numaduba ma ina tou-
votaghotagho iworesi ipiti kurina ma ivi
sisiya kurisi, “Mike da rava sago ina kay-
owei ina wagiseku na ina kayowana tupana
yavu kumurina ina terei ma kana korosi
ina kavari ma ina wagiseku.† 35 Iyai ina
kayowana ina yawasa ina votani, touna
yawasa keimatana ini wapai, bade iyai ina
kayowana ina yawasa ina basarei taku ma
varaku beibeina kubina, na touna yawasa
keimatana ina pananai. 36 Mike da rava iyai
weni dobuna yawasina beibeina ina votani,
ma yawasa keimatana ini wapai, nani be-
rasi tupasi yavu kara iya ina vowagui.
37 Mike da rava ina yawasa keimatana ini
wapai na kara iya kovokovoghina ina gi-
mara meyei. 38 Rava iyavo karako emake-
make na kama rava iya patupatutusi ma
tousi bera berosi eberaberasi. Iyai karako
taku ma varaku ini pupuwei, nuke taku,
Koroto Keimatana*, touna ani pupuwei.
Weni touna ina tupuwa maranai ana vovira
meme ku dobu aku mamai ina borumai ma
ina aneya vokuwayisi meiteni.”

9

1 Bade Yesu ivavo kurisi, “Taku sisiya
keimatana akikimi, tami ruwamtumi weni,
na kununa Meimeituwa epitipiti ina rava
ina koyaghisi ere maragasina na kona kitai
ma muriyai kona siraghe.”

Yesu Kitakitana Itawanavirei
(Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Mara meikovi ma kumaneva sago muri-
nai Yesu Pita, Jems, ma Jon tousi kava ikasi
veinisi ighae koya gheghena ku tepana,
ma na Yesu kitakitana itawanavirei tousi
matasi yai. 3 Kana gara na ivi mata
kamokamota sasara. Iya iyai weni dobunai
gara ina tinasuwaghi na ina ghavora nuke.
4 Vagheina Elaija ma Mosese iruseghana ma
Yesu meiteni ivivi sisiya.
5-6 Touvotaghotagho asi viaroba na iyabu-
mana sasara, ma Pita iya ita sakovi da avai
ini sisiyei, touna kubina Yesu kurina weni
nuke ivi sisiya, ivavo bo, “Bada, ibeibai da
touta weni dobunai. Taki vada asi viaroba
kana yamoni, sago tam kubim, sago Mosese
kubina ma sago Elaija kubina.”
7 Bade ghuva iruseghana ma iruputanisi
ma ghuva sinenai Meimeituwa ivi sisiya,
ivavo bo, “Wena natuku aku nuwayuyuna.
Koviyanei!” 8 Mara sago kava touvotagho-
tagho ikita kwavikwaviviro ma iyaiyai sago
ita kitai, Yesu kava.
9 Maranai Yesu ma ina touvotaghotagho
asi viaroba koyai isorusoru, ma Yesu iki ya-
pakesi, “Avai kokitai na iya rava sago kona
kiya. Taku Koroto Keimatana* siragheyai
ina vomeiri ma muriyai da rava kona kisi.”
10 Vagheina ma tousi iya rava sago ita kiya
ma tousi mani ivi tupa vireyana meyesi,
“Bade siragheyai ina vomeiri meme isisiyei
na iyamna avai?”

† **8:34:** Weni na awanaina. Touna iyamna na Yesu ina touvotaghotagho avai inimayina bo keivowavowana ini vagheinei tousi ina veiya ekivikivini kubina. Touna iya ita vavavo da ina touvotaghotagho korosi yai ina siraghe kama touna iberai.

11 Bade Yesu ivi taravirei, “Avikubina da
touvibeyebeyena* Mosese ina vigheiyenai
evavavo da Elaija kununa ina vovira meme,
bade Keriso muriyai ina piti?”*
12 Yesu ikipote, “Elaija kununa ina piti
bera tupana ina vokavikaviyei Keriso ina
piti kubina. Meimeituwa varana bade
evavavo taku, Koroto Keimatana*, ana
keivowavowa ma rava ina basareku.✡
13 Sisiya keimatana akikimi da Elaija
namada ipiti ma rava asi kayowanai
iberai kurina. Kununa kava Meimeituwa
varanayai ikimakava igirumi touna kubina
na nuke itupuwa.”†

Yesu Kanuma Berona Ivi Kasibuni Koroto Kiki Sinenai
(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Yesu ma ina touvotaghotagho asi
viaroba ivovira ma inae touvotaghotagho
ruwamtousi kurisi, ma ikita da numaduba
ghamanakina imeiri kwavikwavivirosi,
ma touvotaghotagho vigheiyena tou-
vibeyebeyena* ruwamtousi meiteni ivivi
ghaseyana. 15 Maranai rava Yesu ikitai na
tousi irusakwara ma ivi nuwabeibai ma
ivivi vuruwana da inepotei.
16 Ivi tarakasiyanesi, “Avai koi
ghaseyanei tousi meiteni?”
17 Koroto sago numaduba sanasiyai iki
potei, “Bada, kanuma berona natuku itowai
ma iberai da ivi kawa potai, touna ku-
bina apitiyei kurim. 18 Maranai kanuma
berona evovomeira kuriya, na ku dowa
etawatawayei, kawana epuropuroi, okena
ekarakarakikini, ma ibadobadowana. Am
touvotaghotagho avi baghasi da iti kasi-
buni, ma iya kovokovoghina ita berai.”
19 Yesu ikipotesi ma ivavo, “Te-e-e, dam
keitumetumemi! Tami rorovani kava taku
tami meiteni! Ma mara visa tami kubimi
ana meiri? Koroto kiki kopitiyei kuriku!”
20 Vagheina ma koroto kiki Yesu kurina
ipitiyei. Mara sago kava kanuma berona
Yesu ikitakitai, na koroto kiki ikayo sirasir-
agheni, ma koroto kiki ku dowa isoruwei,
ivisuvirevirei, ma kawapurona ikasibau.
21 Yesu koroto kiki ina mamai ivi taravirei,
“Mara avai weni gubagina idagui?”
Touna ikipotei ma ivavo, “Touna
meyameyana maranai. 22 Mara patapatana
ku keyama karakarasina ma ku yokowa
itawatawayei, da iti siragheni kubina. Mike
da tam kovokovoghim, keru wayakapoweki
ma ke vowaguki.”
23 Yesu ivavo kuriya, “Avi kubina kuvavo,
‘Mike da tam kovokovoghim’? Iyai etume-
tume, Meimeituwa kovokovoghina bera tu-
pana yavu ina berai kubina!”
24 Mara sago kava koroto kiki ina mamai
ponana ghamanakinai ivavo, “Atumetume.
Ma aku tumetume iya itarakata, touna ku-
bina ke vowaguku da ina rakata!”
25 Yesu ikitai da numaduba iriyeriye
kousisi, vagheina ma kanuma berona
ikikirakiyei, ivavo bo, “Tam kanumim rava
ki tina potasi ma ki kawa potasi, akiki
kirakiyem da koroto kiki ke kasibu kuyowei
ma iya meyana kwaru meme ku sinena!”
26 Kanuma berona irukwatu, koroto kiki
ikasi sirasiragheni ma koroto kiki ikasibu
kuyowei. Koroto kiki kitana kama rava sir-
asiraghena ikenakena, rava ipesara sasara
nani dobunai ivavo bo, “Isiraghe!” 27 Bade
Yesu imanai ivotani ma iteinapaini ma
ivomeiri.
28 Muriyai Yesu ku numa sinena irui, tou-
simani duma ma ina touvotaghotagho ivi
taravirei ivavo bo, “Avikubina taki iya ko-
vokovoghina da kanuma berona kati kasi-
buni?”
29 Ivi sisiya kurisi, “Weni nuke kanuma
berona na touta iya kovokovoghina tikasi-
buni, kegha da vi kawavenoveno wai kava.”

Yesu Ina Siraghe Ivi Sisiya Meyei
(Matiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30-31 Yesu ina touvotaghotagho meiteni
nani dobuna ine kuyowei ma dobu Galili
yai itu yaragha inenae. Ina touvotagho-
tagho ivivi beyebeyesi touna kubina iya
ina kayowana da rava ina sakovi da touna
nani dobunai. Weni nuke ivi sisiya kurisi,
“Kaku ghaviya taku, Koroto Keimatana*,
ina veiniku da rava kuimasi ina tereku da
ini siragheniku, bade mara aroba ina kovi
na ana vomeiri meme.” 32 Bade tousi ina
sisiya iya ita vomodiya kubina, na iyabu-
mana da iya iti taravirei.

Touvotaghotagho Vi Badana Ivi Ghaseyanei
(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Yesu ma ina touvotaghotagho ku Ka-
paniam isegha ma ku numa sinena irui,
ma ivi taraviresi, “Ketakiyai na avai ko vivi
ghaseyanei?”
34 Ketakiyai tousimani ivivi ghaseyana da
sanasiyai na iyai bada, touna kubina na ivi
yasamisi.
35 Imake pikai, ma asi vi 12 ighoresi da
itariyesi kurina, ma ivi sisiya kurisi, “Iyai
ina kayowana da ini bada, touna ina tere

* **9:11:** Dam Jiu asi tumetume Elaija ina vovira meme ku dobu iya uwamina ma Keriso, Meimeituwa ina vinevine touviyawasa, ina piti. (Malachi 3:1, 4:5-6 ko kitai.) Bade tousi iya ita notai da Elaija ina keivowavowa, maranai ina vovira meme. ✡ **9:12:** Aisaiya 52:13—53:12; Psalm 22 † **9:13:** Yesu weni dobunai Jon Touvitowasamagha isisiyei touna na kama Elaija (Matiu 11:13-14, 17:10-13 ko kitai.)

soruwana meyei ma ini muri tawayena ma
touna ini toubigabiga rava kubisi.”
36 Yesu pipiya kiki iveiya ma pousiyai
ivi meirini. Itarasaghavui ma ivi sisiya
kurisi, 37 “Iyai weni pipiya kikina nuke ini
kaikaiwei taku wavakuai, na taku ikaikai-
weku, ma iyai ikaikaiweku, iya taku kava iti
kaikaiweku, ma iyai ikitawayeku na meit-
eni ikaikaiwei.”

Iyai Iya Itighaviyeta Touna Na Touta Meiteni
(Luk 9:49-50)

38 Jon Yesu kurina ivi sisiya, “Bada, koroto
sago kakitai kam wavai kanuma berosi ivivi
kasibunisi. Touna na iya touta ita yaraga,
touna kubina kavigheiyei da iya ina bera
meyei.”
39 Yesu ivavo, “Iya koni gheiyei. Rava sago
aniba berasi kaku wavai ina berai na iya
kovokovoghina da mara sago kava ini vara
beroweku. 40 Iyai iya iti ghaviyeta touna na
kata gwani. 41 Vagheina sisiya keimatana
akikimi, rava sago yokowa ina veremi ko
numai taku kaku wavai ma ko kivikiviniku
kubina, touna kana maiya ina veiya kara
iya meyana da ini kegha.

Vorubu Sisiyina
(Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Mike da rava sago rava kiki iyai
itumetumeku na ku berabero ina terei,
rava kiki kama weni pipiya kikina nuke,
Meimeituwa ina kovogha kirakiyei. Ibeibai
mike da nani ravana kamyonai wakima
ghamanakina ina saghiri ma ku neyagha
ina tawayei, ma touna kovoghina na iya
itarakata. 43-44 Mike da imam ina beram
da berabero kwa berai, ke kasiyaragha
tawayei.‡ Ibeibai da imam sago kava ma
ku yawasa keimatana kwa rui, iya ita
beibai da imam ruwa meiteni ku keyama
karakara vaghasina kwa rui.§ 45-46 Mike da
kaim ina beram da berabero kwaberai, ke
kasiyaragha tawayei. Ibeibai da kaim sago
kava ma ku yawasa keimatana kwarui, iya
ita beibai da kaim ruwa meiteni ku keyama
karakara vaghasina ina tawana runimu.
47 Mike da matam ina beram da berabero
kwaberai, ke tupa tawayei. Ibeibai da
matam sago kavai ma Meimeituwa ina
Koyaga Yawasa Kuvouna kwarui, iya
ita beibai da matam ruwa meiteni ku
keyama karakara vaghasina ina tawana
runimu. 48 Nani dobunai, ‘motamota rava
ekanikanisi na kara iya ina siraghe, ma
keyama karakarasina iya meyana ina
siraghe.’✡
49 “Aku touvotaghotagho tupasi vorubu
vitana ina pananai damina kama keyama
karakarasina nuke, ma nani keyamina
karakarasina ina berasi da Meimeituwa
matanai tousi na seyaseyasi, kama neyagha
ku banuwara etereterei ma ekapukapuni
na nuke.”
50 “Neyagha na purapura beibeina, ma
mike da ina dagisa ina kovi, touna iya ko-
vokovoghina taberai da ina dagisa meme.
Ko berai da tami kama vavai neyagha meit-
eni etavatava na nuke — tupami yavu kwa-
maru yai komake.”

10

Yesu Ivi Beyebeyena Tavine Vibasabasarana Kubina

1 Yesu Kapaniam meyagina ine kuyowei,
inae Jiudia ku dobuna ma Jodan yokowina
idamani. Rava damsi ivivi ruriyena meme
kurina, ma ivivi beyebeyesi kama marana
patapatana ikimakava iberaberai na nuke.
2 Parisi* ruwamtousi ikayokayowei da ita
rubui, ma ipiti kurina, ma ivi taravirei,
“Kade ita vigheiyena ivagheineta da koroto
kovokovoghina kawana ina basarei?”
3 Ikipotesi ma ivavo, “Mosese vigheiyena
iveremi, na ikimakava evavavo?”
4 Tousi ivavo, “Mosese ina vigheiyena
ivi vagheina da koroto vibasabasarana
pepana ina girumi, ma kawana ina verei
ma muriyai ina kitawayei.”✡
5 Bade Yesu ikipotesi ma ivavo, “Tami
na kami vibeyebeyena ibagibagi ma ko
kawaghaseghase kirakai, touna kubina
Mosese ina vigheiyena igirumi nana tami
kubimi. 6 Bade konotai karenai, maranai
Meimeituwa bera tupana ivi tupuwisi,
touna ‘rava iyamonisi koroto ma wavine.’✡
7 ‘Ma nuke itupuwa kubina, na vagheina
korokoroto asi mamimau ma maduwamau
inane kuyowesi ma kakawasi meiteni ini
siyagosi, ✡ 8 da tousi sago kava.’ Vagheina
tousi iya ruwa ma sago. 9 Meimeituwa ivi
siyagosi, na iya rava sago ini yamonesi.”

‡ **9:43-44:** Weni tetesiyai — 43-44, 45-46 ma 47 sinesiyai viyabuyabumana, kinuwariwa iti beyena ikimakava notatere kikina berabero na. Yesu iya ita kayowei rava nuke imasi ma kaesi ini kasiyaraghana tawayena bo matasi ini tupa tawayena — touna na bera iya ini beibeiya. Ina kayowana tousi berabero kunukununa ina pupunatawa yei touna nuwanuwasi sinenai. Ta sisiya evavavo, tousi ini segha, Meimeituwa kurina ina taviresi, ma nuke ina kayowanai ina make. § **9:43-44:** Keyama karakara vaghasina — nani wasana Meimeituwa Seitan ma ina aneya ma rava iyavo iya Meimeituwa ina rava na tousi kasi wasa (Matiu 25:41; Revelation 20:10-15). Grik ponana “gehenna” (hell) karena inae Sanagha Hinnom — touna igonugonu sasara Jerusalem nevanevanai touna ivi mugu tawatawayena, ma keyama mara patapatana ikarakarata. Muriyai touna ivi awanainei da wasa kovogha damona na nuke. ✡ **9:48:** Aisaiya 66:24
✡ **10:4:** Deuteronomy 24:1-4; Matiu 5:31 ✡ **10:6:** Karena 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Karena 2:24

10 Tousi ivovira meme ku numa, bade
Yesu ina touvotaghotagho ivi taravirei weni
touna kubina. 11 Yesu ikipotesi ma ivavo,
“Mike da koroto sago kawana ina basarei
ma ta wavine ina ravaghi, na iya iti patutu
kawana kurina na imadawara. 12 Bade
nuke, mike da wavine sago kawana ina
basarei ma ta koroto ina ravaghi, nani
wavinena na iya iti patutu na imadawara.

Rava Didayoghoyogho Ipitiyesi Yesu Kurina

13 Rava ruwamtousi didayoghoyogho
irutenisi ipitiyesi Yesu kurina da imana
ku tepasi ita terei, ma ina touvotaghotagho
rava iyeghasi. 14 Yesu weni nuke ikitai na ivi
nuwaghisi ma ivavo kurisi, “Didayoghoyo-
gho ko voteresi ina piti kuriku, iya koni
ghaiyesi, iyamna Meimeituwa ina Koyagha
na kama rava weni didayoghoyoghosi
nuke na kubisi. 15 Sisiya kamowa akikimi,
mike da rava sago iya ere nuwabeibeina
Meimeituwa ina Koyagha ita vivi vagheinei
kama didayoghoyogho ita vivi vagheina na
nuke, nani ravana kara iya Meimeituwa ina
Koyagha ina runi.” 16 Ma didayoghoyogho
ivopewasi ma ku marorona iteresi, ma
imana sagosagoweta ku tepasi iterei ma ivi
beibeinisi.

Koroto Moumourina Ivi Taravira Yawasa Makemake Vaghasina Kubina
(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Bade, nani maranai Yesu ivomeira ina
yawara ivi karei inenai, ma koroto sago
ivuru kuriya ma maghinonai kaetupinai
isoru ma ivi baghai, “Bada beibeim, avai
ana berai da yawasa makemake vaghasina
ana veiya?”
18 Yesu ivavo kuriya, “Avikubina ku-
vavo da taku beibeiku? Iya iyai beibeina,
Meimeituwa touna kava beibeina. 19 Am vi
taravira kubina, tam namada Meimeituwa
ina vigheiyena ku sakovi: Iya kwi sir-
aghena; Iya kwa madawara; Iya kwa yapi;
Iya kwi wavu wapawapa; Iya kwi bedabeda
da rava asi purapura kwi tuwakare yei; Am
mamai ma am maduwa kwa vo viviresi.”✡
20 Ma koroto ivavo kuriya, “Bada,
meyameyakuwai da karako, weni
vigheiyenisi avoteketeke bubuna yavusi.”
21 Ma Yesu ikita nuwa yuyunei ma ivavo
kuriya, “Bera sago kava karakava kwa
berai. Kenae ma am purapura tupana
yavu kwi gimagimarei ma manena rava
keikayokayosi kwa veresi, ma kam maiya
Meimeituwa kunumai ina verem. Bade
touna kwa berai ina kovi ma kwa piti kwa
wagiseku.”
22 Touna imoura sasara kubina, maranai
nuke iviyanei na maghighina ibero ma ere
nuwaboyana inae.
23 Bade Yesu ikita kwavikwaviviro ma ina
touvotaghotagho kurisi ivi sisiya ma ivavo
bo, “Ipiripiri sasara da rava moumourisi
arui Meimeituwa ina Koyaga Yawasa Ku-
vouna.”
24 Touvotaghotagho iru sakwasakwaresi
ma ikeinotanota sasara maranai ina
sisiya weni nuke ivi yanei.* Bade Yesu
ivavo meme kurisi, “Natunatuku, rui
Meimeituwa ina Koyagha ku sinena
na ibagibagi sasara. 25 Ipiripiri da
ghamoghamo ghamanakina kana wava
kamel* ighoma mata bonaghinai ina
sonagha, ma ibagibagi sasara da rava
moumourina Meimeituwa ina Koyagha
Yawasa Kuvouna ina rui.”
26 Tousi irusakwara sasara ma ivi tu-
pavireyana meyesi, “Mike da nuke, na meni
ravana yawasa makemake vaghasina ina
pananai?”
27 Yesu ikitasi ma ivi sisiya, “Iya ko-
vokovoghina da rava ini yawasa meyesi,
ma Meimeituwa kovokovoghina ina berai,
iyamna Meimeituwa touna kovokovoghina
kavakava bera tupana yavu ina berai.”
28 Bade Pita ivi sisiya Yesu kurina,
“Bada, kekitai, taki ikimakava? Taki aki
bera tupana yavu kane kuyowesi ma ka
wagisem.”†
29 Yesu ivavo, “Sisiya kamowa akikimi,
mike da rava ina numa, varevaresina,
novunovuna, ina maduwa, ina mamai,
natunatuna bo ina dowa ina nekuyowesi
da taku ina wagiseku ma varaku beibeina
ini seghani rava kurisi, 30 kanamaiya
Meimeituwa ina kasi tepatepani weni
yawasinai. Touna numa, varevaresina,
novunovuna, maduwamau, didayoghoyo-
gho ma dowa ina veiya. Bade rava bera
berona ina berai kurina taku varaku
beibeina kubina, bade mara muriyai
epitipiti, yawasa makemake vaghasina ina
pananai. 31 Ma ipesari sasara karako ibada
na ina soru taweyana ma ipesari sasara
karako isoru taweyana na ini bada.”

Yesu Ina Siraghe Ivi Sisiyei Mara Kana Vi Aroba
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-33)

32 Tousi ketaki yai iyawara igheghai ku
Jerusalem, ma Yesu ivi nau, maghinosi
yai. Ina touvotaghotagho ivi deiyei, ma
rava ruwamtousi murinai ipitipiti na

✡ **10:19:** Exodus 20:12-16; Deuteronomy 5:16-20 * **10:24:** Dam Jiu asi tumetume moura na Meimeituwa ina vivagheina ma rava ivivi beibeini (Psalm 128; Proverbs 10:22). Kubina Yesu ina touvotaghotagho ivi deiyena sasarei.
† **10:28:** Pita ikayowei da ita sakovi mike da touvotaghotagho maiya kamowa ina veiya iyamna asi yawasa iveremeyesi ma asi moura tupana yavu ine kuyowei.

iyabumana. Bade Yesu asivi 12 iteina
vivirisi, ma ivi karei da ikikisi avai ina
tupuwa kurina Jerusalem yai, 33 ma ivavo
bo, “Ko kitai, karako na touta ta gheghai
ku Jerusalem. Nani dobunai rava sago
ina make vivira da Koroto Keimatana,
ini benabenameku prist babadisi ma
touvibeyebeyena Mosese ina vigheiyenai
ku imasi ina tereku. Kaku siraghe ini
ogatarei ma dam viruwa ku imasi ina
tereku. 34 Dam viruwa ini giboweku ma ina
sovaku. Ina wudiku ma ini siragheniku.
Bade mara aroba murinai ana vomeira
meme.”

Jems ma Jon Asi Vibagha
(Matiu 20:20-28)

35 Iya uwamina murinai Jems ma Jon,
Sebedi natunatuna ipiti Yesu kurina ma
ivavo bo, “Bada, avai kani bagham kwa
berai, taki aki kayowana kwa berai kubiki.”
36 Ma ivitaraviresi, “Ami kayowana
vai ana berai kubimi?” 37 Tousi ikipotei,
ivavo bo, “Maranai da am mara ina segha
da vikeivavo kubina kwi vagheineki da
tamake yavuyavu, kataiyam wai sago
ina make ma sago dugem wai da rava
takoyaghisi.”
38 Bade Yesu ivavo kurisi, “Tami iya kota
sakovi da avai koi baghei. Kovokovoghimi
da ini vavana keyakina anumei na
kara konumei bo, kade vagheina da
keivowavowa towasamaghina taku ana
towei na muriyai kona towei?” ‡ 39 Ma
ikipotei, “Taki kovokovoghina.”
Ma Yesu ivi sisiya, “Taku keyaka amumei
na tami konumei, ma ini towasamaghimi
kama ini towasamaghiku na nuke. 40 Bade
iya taku aku vibadana da iyai ana vinei
da mara murinai meiteni kani bada, make
kataiyaku wai ma dukeku wai makena
na iya taku aku vibadana. Tousi iyavo
Meimeituwa ina vinevine kava kasi wasa.”
41 Maranai touvotaghotagho asivi
imaruwa ikovi Jems ma Jon asi vi bagha
ivi yanei, ivi nuwaghisi kurisi. 42 Ma
tupasiyavu Yesu ighoresi ivi siyagosi ma
ivi sisiya kurisi ivavo bo, “Tami kosakovi
da dam viruwa keikeivavosi rava ivi
badebadesi nake ma wike. Ma dam
viruwa babadisi rava iberaberasi da ivovo
teketekesi. 43 Bade tami iya kona berai da
kama tousi nuke. Mike da iyai sanamiyai
ina kayowana da ini bada touna ravana na
ini toubigabiga tami sanami yai. 44 Mike
da am kayowana kwi nau na tam kwi
yaragagimara rava yavu kurisi. 45 Bade
ketakina sago, taku Koroto Keimatana, iya
ata piti da rava ina bigeku ma apiti da rava
ana bigesi, ma ana siraghe da rava yavu
kubisi kovoghina ana veiya.§

Yesu Batimeiyasi Matapotapotana Ivi Yawasi
(Luk 18:35-43)

46 Bade Yesu ma ina touvotaghotagho
ipiti ku Jeriko meyagina ghamanakina.
Maranai Jeriko ikasikasibu kuyowei
numaduba ghamanakina iwaghisesi.
Koroto sago matapotapotana kana wava
Batimeiyasi, Timeiyasi natuna, ketaki
ririvinai imakemake ma mane kubina
ibenibeni. 47 Maranai rava iviyanesi ivivi
sisiya da Yesu koto Nasaret epitipiti, ma
ivavo rukwatu, “Yesu Devida Natuna keru
nuwayakapoweku!”**
48 Rava damsi iyeghai ivavo bo, “Kawam
epota!” Ma bade ponana ghamanaki-
nai irukwatu, “Yesu Devida Natuna, keru
nuwayakapoweku!”
49 Ma bade Yesu itu meira ma rava kurisi
ivavo bo, “Ko kiya ina piti kuriku.”
Vagheina ma iru wore koroto mat-
apotapotana kurina, “Ke vinuwa beibai! Ke
vomeiri! Yesu eworeworem.” 50 Ina rupu
nake iru tawayei ma ivi sukapoka imeiri ma
inai Yesu kurina. 51 Yesu ivi taravirei, “Avai
ku kayokayowei ana berai kubim?” Ma
koroto matapotapotana ivavo bo, “Bada,
aku kayowana da ana kita meme.”
52 Yesu ivavo kuriya, “Ku tumetumeku,
kubina ku yawasa, kenae.” Mara sago kava
ikita, ma Yesu ketaki yai inenai na iwagisei.

11

Yesu ku Jerusalem Irui
(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Maranai Yesu ma ina touvotaghotagho
iseghasegha ku Jerusalem, ipiti ku meyagi
Betpage ma Beteni Oliv Keyamisi Koyana
tetenai. Yesu ina touvotaghotagho ruwa
iki tawayesi ivi nau 2 ma weni nuke ikisi
ivavo bo, “Ko nae nani meyagina maghino-
tai kona rui. Maranai kona segha na donki
natuna nigonigorina kona pananai nani
dobunai isaghiri. Iya meyana rava ita geru

‡ **10:38:** “Keyaka umana” ma “towasamagha towena” tousi nana keivowavowa ma siraghe iviyamnei. Touna maranai Yesu ivivi kawavenoveno Getsemani yai muriyai isiraghe, touna weni keyakina ivi sisiyei na nuwaboya gwamanina (Mak 14:36). Yesu Jon ma Jems ikisi da tousi nana inivavana damina ina veiya. § **10:45:** Maranai Yesu ikeivowavowa ma isiraghe rava yavu iru viepaiyasi, touna kikiverena Aisaiya 53 ivavowei na itupuwa ina noya kubina kama Meimeituwa ina yaraga. ** **10:47:** Maranai koroto matapotapotana Yesu ighorei “Devida Natuna” touna wava dam Jiu asi sakosakova inene yei kama ku Keriso (Mesaiya). Dam Jiu tousi ivivi yavayavayei Keriso rava iti yawasisi ma ita koyaghisi Keivavo Devida nuke kununa asi imakikimakaikiki ikoyaghisi na nuke (Psalm 89:3-37; Aisaiya 29:18-19, 35:5-6; Jeremiah 23:5-6; Ezekiel 34:23-24).

tovoni. Ko votariya ma kona pitiyei.* 3 Mike
da rava iyai ina vivi taraviremi, 'Avikubina
ko taritariya?' Ko kipotei kona vavo bo,
'Bada ekayokayowei ma iya uwamina ma
ini vovirei.' "

4 Ma asi viruwa inae, ku meyagi irui ma
donki natuna ikitai, ketaki yai imeimeiri,
saghisaghirina numa matamkwetana
ririvinai, maranai ivovotariya, 5 rava
ruwamtousi ririvinai ivivi meiriyana na
ivitaraviresi, ivavo bo, "Avi kubina donki
natuna ko taritariya?" 6 Vagheina ma rava
ikipotesi Yesu ikimakava ikikisi na nuke,
ma rava ivi vagheinesi da donki natuna ina
veiya. 7 Vagheina itariya ma iruteina pitiyei
Yesu kurina ma asi rupu ivi votawayena da
tepanai ikebani, ma Yesu imake.✡

8 Ma Yesu donki natuna tepanai igeru ma
ketaki yai inenai. Ma rava tupasi yavu
asi rupu ivi votawayena ma ketaki yai ike-
bana ma ruwamtousi na keyama rugurugusi igasi ma ketaki yai ikebana. 9 Rava
maghinonai inenai ma murinai ipitipiti iyo-
goyogo ma ikwatukwatu,

"Housana!
Voepaepa iyai Bada kana wavai epitip-
iti.†
10 Voepaepa ita mamai Devida natuna iyai
epitipiti ini Keivavo!
Housana kunuma ghe numonumonai!"

11 Yesu ku Jerusalem irui ma inae ku tem-
pol. Bera tupana ine kitakita bububuna
nani dobunai. Namada ivi kuririsi, touna
kubina asivi 12 meiteni ivovira meme ku
Betani.

Yesu Fig Keyamina Ipasiri
(Matiu 21:18-19)

12 Mara itom, Yesu ma ina touvotaghotagho Beteni ikasibu kuyowei ivovovira
meme ku Jerusalem, ketaki yai Yesu kam
isiraghe. 13 Uwamai ikita da keyama, kana
wava fig, iruruguruguu na ikitai, ma ighe ku
ririvina ita kita, da ivi yam bo kegha. Ma
iya fig kasi mara da iti yam. Maranai ipiti
ku ririvina, na ipananai da rugurugu kava.
14 Ma Yesu keyama ikiya, "Iya meyana rava
iyamu ina kaniya!" Ma Yesu avai ivavowei
na, ina touvotaghotagho ivi yanei.

Yesu Tempol Igigiri
(Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 Maranai ina touvotaghotagho meiteni
ku Jerusalem isegha, Yesu irui tempol ku
garina ma rava iyavo ivivi gimagimara,
na ivi kasibunisi ma mane vi uneunesi
asi kepakepa ivi suviresi ma gabubu ivivi
gimagimara ravasi asi makemake meiteni,‡
16 ma ivi gheiyesi da iya rava sago ina pura-
pura ina kavara ruesi ma ina tu yaraga tem-
pol garina sinenai. 17 Ma touna ivivi beye-
beyena ivavo kurisi, "Ko sakovi bo kegha,
Meimeituwa varanai evavavo,

'Aku numa na eghoreghorei vi kawaven-
oveno numana damdam tupasiyavu ku-
bisi',✡
ma bade, tami ko beraberai kama 'yapiyapi
asi kenakena gavu dobuna' nuke!"✡

18 Nuke ivi sisiya, na prist babadisi ma
Mosese ina vigheiyena touvibeyebeyenai
iviyanei. Numaduba Yesu ina vibeye-
beyena ivi deiyei, touna kubina nani baba-
disi Yesu iyabumanei, ma tousi keta ineg-
wanegwai da iti siragheni.

19 Ivivi kuririsi maranai, Yesu ma ina tou-
votaghotagho Jerusalem ikasibu kuyowei.

Fig Keyamina Ipoki
(Matiu 21:20-22)

20 Mara itom meme tousi inenai ku
Jerusalem ma ketaki yai, fig keyamina ikitai
Yesu ikawapasiri na ipoki tepanai da isoru
ku kunukuna. 21 Pita Yesu ina sisiya ivi
nuwanotenotei ma ikiya bo, "Bada, kekitai!
Keyama ku pasiri na ipoki!"

22 Yesu ikipotesi ma ivi sisiya kurisi,
"Meimeituwa ko tumetumei! 23 Sisiya
keimatana akikimi, mike da rava sago
weni koyana ina kiya, ina vavo bo, 'Ke
rukoim ma ku neyagha ke tawayem,' ma
iya nuwa ragharagha gwabinai ma ina
tumetume da avai berana ivavowei na ina
tupuwa, bade nuke Meimeituwa ina berai
kubina. 24 Touna kubina akikimi: Bera
tupana yavu kubina kwi kawavenoveno
ma Meimeituwa kwi baghai, ke tumetumei
da namada ku veiya, ma ina berai kubim.
25-26 Ma maranai kwa vivi kawavenoveno
Meimeituwa kurina, kununa rava avai ib-
era beroi kurim na ke nota kuputesi, ma

* **11:2:** Dam Jiu asi nota donki na ghamoghamo vivinuwayokoyokosi iberaberasi bagibagi kubisi. Rava ikavakavarisi bo gwamani (vita). Donki geruna nana kama gubaguba, Yesu na kwamaru wai ipitipiti kama keivavo vopepetina. Bade Dam Jiu asi bera katamanisi yai ghamoghamo eveiveinisi bera vokuwayisi kubina na iya kovokovoghina ina berasi ina bagibagi yesi. Iyamna nuke kubina, Yesu ivavo da donki natuna na iya rava sago ita geru tovoni, donki natuna nana matakira touna na tarapaparina ivi matakirei Yesu nana Meimeituwa ina vinevine. ✡ **11:7:** 2 Kings 9:12-13 † **11:9:** 'Housana' touna Arameik ponana kununa iyamna 'keviyawasiki karako,' bade muriyai na vikaiwa ma vigheghena. Tete 9-10 yai Psalm 118 rava nana vigheghena sam yai ivi sisiya. Bade tousi na vikaikaiwa Yesu keivavo nuke. ‡ **11:15:** Mane viuneunesi tempol wai dam viruwa asi mane na nani manesi rava gubagubasi meiteni dam Jiu iya iti vagheinei, touna kubina manesi ivivi uneunesi da mane yagharinai banuwara iti mayei ma taks ita terei. ✡ **11:17:** Aisaiya 56:7 ✡ **11:17:** Jeremiah 7:11-15

bade nuke am Mamai kunumai am bera
bero ina nota kuputei."

Vitaravira Yesu Ina Vaivai Kubina
(Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesu ma ina touvotaghotagho ku
Jerusalem isegha meme, ma maranai touna
tempol garina kamonai iyawayawara, prist
babadasi ma touvibeyebeyena Mosese
ina vigheiyenai ma babada ruwamtousi
ipiti kuriya 28 ma Yesu ivi taravirei
ivavo bo, "Avai vaivainai weni berasi
keberaberasi? Iyai weni vaivaina nuke
iverem?" 29 Bade Yesu ikipotesi ivavo
bo, "Vitaravira sago ani taraviremi ma
kona kipoteku, na ana kimi avai vaivainai
weni berasi aberaberasi. 30 Ko kiku! Iyai
Jon Touvitowasamagha vaivai iverei, da
ini towasamagha, Meimeituwa bo rava?"
31 Tousi ivi tupavireiyana meyesi ma ivavo
bo, "Touta iya ta kipote, 'Meimeituwa'. Yesu
kara ina vavo, 'Nuke na avikubina Jon iya
kota tumetumei?' 32 Ma, iya kovokovoghina
da tavavo rava vi vagheina Jon iverei da
ini towasamagha. (Rava inotai Jon na
Meimeituwa ina kikiverena, touna kubina
numaduba iyabumanesi.)✡ 33 Ma tousi Yesu
ikipotei, "Iya kata sakovi." Ma Yesu ivi
sisiya kurisi, ivavo bo, "Bade iya ana kimi
avai vaivainai weni berasi aberaberasi."

12

Wain Kupurina Vimeibana
(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Bade Yesu meibai ivi sisiya kurisi, "Ko-
roto wain kupurina ivouni, ma gari iya-
moni. Touna wain iyamna kana vorovoro
wasana iyamoni ma viyavayava numana
iyamoni. Bade toukoyagha iveinisi da ina
kupura ita noyei, ma inae ku dobu viruwa.*
2 Maranai yaba kana mara isegha, kupura
tuwakarena ina yaraga sago iki tawayei da
kana reregha ita veiya. 3 Ma maranai isegha
na kupura toukoyaghisi ivotani, igudai ma
iki tawayei imana kava ivovira. 4 Kupura
tuwakarena yaraga sago iki tawaye meyei,
bade tepapuna iraviya ma ikayo beroi. 5 Ma
bade ina yaraga sago ikitawaye meyei, ma
ikasimunui. Ma yaraga ipesari sasara ivi
kitawayanesi ma kupura toukoyaghisi bade
nuke iberasi, ruwamtousi imunuwisi ma
ruwamtousi ivi siraghenisi.
6 Kupura tuwakarena iya iyai sago ita
make terei da ita kitawayei, natuna sago
kava nuwanuwana ivei sasarei. Vagheina
ma damona, natuna iki tawayei ma ivavo
bo, "Tousi natuku ina vivirei."
7 Bade tousi ivi sisiya vivira meyesi,
"Tuwakare natuna wa ipitiyai, ina budere
tou veinina. Ko vomeiri ti siraghenі ma
kupura touta ti tuwakareyei."
8 Vagheina ma tuwakare natuna ivotatani
ma ivi siraghenі. Ma tupuwina kupurai
itawanakasibuni."
9 Yesu ivi taraviresi ma ivavo bo, "Ami
nota avai? Kupura tuwakarena avai ina
berai? Ana kimi. Touna ina piti ma toukoy-
agha ini siraghenisi, ma ina kupura toukoy-
agha viruwa ku imasi ina terei.✡ 10 Sisiya
kamowa bo, tami Meimeituwa ina buka
kosiyavi na ikimakava evavavo,
'Wakima numa touvowasi ibasarei touna
wakimina na karako ibonugwag-
wara.'† ‡
11 Weni berana na Bada iberai, ma touta tavi
deiyei.' "
12 Dam Jiu babadisi isakovi da Yesu ivi
meiba na tousi ivivi sisiyesi ma keta ineg-
wanegwai da ita paniya. Ma numaduba
iyabumanesi kubina ivoterei ma ine kuy-
owei.

Vitaravira Taks Vimaiya Sisa Kurina
(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Muriyai dam Jiu babadisi Parisi*
ruwamtousi ma Herod ina dam*
ruwamtousi iki tawayesi Yesu kurina da
ivivi kai teini da sisiya ita vavo berowei bo
kegha.§ 14 Ipiti kurina ma ivavo bo, "Bada,
ka sakovi da tam vara keimatana kisisiyei.
Tam iya kuta veiveiya da rava gheghena
bo rava kiki ma ke beraberasi da tousi na
sago, ma rava asi pona iya kuta vi viyanei
ma Meimeituwa ina keta keimatana ki
beyebeyena bubuni. Vagheina bo kegha
da touta taks ti maiya Sisa kurina? Ti maiya
bo kegha?"**
15 Bade Yesu, asi vi kaiteina ikita bouni
ma ivavo kurisi, "Avikubina ko kayokay-
owei da koni waroku? Dinari sago ko pitiyei
ana kitai!" 16 Ma iveiya ipitiyei kurina ma
ikisi, "Iyai gubagubana ma kana wava weni
mane nai?"
Iki potei ivavo bo, "Sisa."

✡ **11:32:** Luk 20:6 * **12:1:** Wain kupurina na tanona nevapaikikina meni dobunai wurawurara iyasiri. Giruma katamaninai Meimeituwa mara visa ivi sisiya da Israel na kama ina wain kupurina, kama Aisaiya 5:1-2 sinenai.
✡ **12:9:** Luk 13:34-35 † **12:10:** Grik ma Inglis bukasi evavavo "imatupi wakimina." Dam Jiu mara patapatana wakima ipapa da numa ivowavowa ma vowa ruwamtousi. Berana ghamanakina wakima numa sinenai na wakima ghamanakisi numa imatupisi nunusiyai irurugwagwara. Iberai da vowa tupanayavu bagibagina. Yesu na "imatupi wakimina" Meimeituwa ina tempol vouna, Ekaleisia. Ephesians 2:19-21 kosiyavi. ‡ **12:10:** Weni sisiyina Psalm 118:22-23 yai tasiyavi. § **12:13:** Vi kai teina na weni nuke: Mike da Yesu ita vavo "Taks Sisa kurina iya koni maiya" Rom babadisi kara nuwanuwasi ita ghisiya ma ita paniya. Bade mike da ita vavo, "Taks iya koni maiye Sisa kurina," na kara dam Jiu iti nuwa ghisi kurina. ** **12:14:** Sisa Rom ravasi asi Keivavo.

17 Bade Yesu ivavo bo, “Meni touna Sisa
rapenai na Sisa koverei ma meni touna
Meimeituwa rapenai na Meimeituwa ko
verei.” Ma tousi ina sisiya ivi deiyei.

Sadusi Yesu Ivi Taravirei Siraghe Yai Vo Meimeiri Kubina
(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Sadusi asi tumetume rava siraghe
yai iya ita vo meimeiri meme. Bade
ruwamtousi ipiti Yesu kurina ivivi kaiteini,
ivi taravirei ivavo bo,†† 19 “Bada, Mosese
igiruma Meimeituwa ina vigheiyenai
kubita weni nuke evavavo, mike da koroto
ina siraghe ma kawana ina ne kuyowei
iya itituwa, bade varesina kwapurina ina
ravaghi ma ini tuwa, pipiyisi na ina tuwa
sirasiraghena natunatuna.✡ 20 Namani
tuwanateina asivi meikovi ma kumaneva
ruwa. Tutuwaghina wavine iravaghi, iya
itituwa ma korotona isiraghe. 21 Bade
murimurina kwapurina iravaghi, iya
itituwa ma korotona isiraghe. Ma kana vi
aroba nuke ma isiraghe. 22 Tuwanateina
meikovi ma kumaneva ruwa wavinena
sago kava iravaghi, iya itituwa ma
tupasiyavu isiraghe. Muriyai nani kwa-
purina, meiteni isiraghe. 23 Korokoroto
meikovi ma kumaneva ruwa wavinena
sago kava iravaghi touna kubina rava
siraghe yai ina vo meiri meme maranai,
iyai kawana?”

24 Yesu ikipote, “Tami Meimeituwa
varana ma ina maragata iya kota sakovi,
touna kubina ami nota ibero. 25 Maranai
rava siraghe yai ina vo meimeiri meme,
korokoroto iya ita tatavine ma weivine
iya ita vivi tavinesi ma bade nuke ina
make kama Meimeituwa ina aneya
kunumai emakemake na nuke. 26 Ma bade
Meimeituwa ikimakava rava siraghe yai
ina vo meimeirinisi, kade ko siyavi bo
kegha Mosese ina bukai igirumi, ikimakava
ivavo keyama kiki ikarakarasina maranai?
Meimeituwa ivavo bo, “Taku Abraham,
Aisak ma Jeikapu asi Meimeituwa.”✡
27 Touna na iya rava sirasiraghesi asi
Meimeituwa ma rava yawayawasisi asi
Meimeituwa. Touna ibeyeta da Abraham,
Aisak ma Jeikapu isiraghe ma Meimeituwa
matanai na tousi yawayawasisi. Touna
kubina ami nota na ibero tawayena
maranai ko vavavo da rava siraghe yai iya
ina vo meimeiri!”

Vigheiyena Ghekirakinina
(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Bade touvibeyebeyena sago Mosese ina
vigheiyenai ipiti na Yesu ma Sadusis weni
nuke ivivi tupavireyana na ivi yanesi. Ma
ivi yanei da Yesu ikipote bubunisi, bade ivi
taravirei, “Meni vigheiyenina ighe sasara
Meimeituwa ina vigheiyenai?”
29 Yesu ikipote, “Vigheiyena ghe kirakin-
ina na weni nuke: ‘Dam Israel, keviyana!
Bada ita Meimeituwa na touna kava Bada.
30 Ma nuwanuwam tupana, kanumim
tupana, am nota tupana ma am rewapana
tupana Meimeituwa kwi nuwayuyunei.’✡
31 Ma vigheiyena gheghena kana viruwa na
weni nuke: ‘Kam gwani kevi nuwayuyunei
kama tamani kinuwayuyunem na nuke.’
Weni vigheiyenasi asi viruwa na ighe
sasara iya kama ruwamtousi nuke.”✡
32 Vigheiyena touvibeyebeyenina Yesu
ivavo kuriya, “Bada, kuvi sisiya bubuna!
Sisiya keimatana, ita Meimeituwa na sago
kava, ma iya meimeituwa sago ma touna
kava.✡ 33 Ma nuwanuwata tupana, ita
nota tupana ma ita rewapana tupana
Meimeituwa ti nuwayuyunei. Ma kata
gwani ti nuwayuyunei kama touta mani tai
nuwayuyuneta na nuke. Weni vigheiyenisi
ruwa vo teketekesi na irakata kirakai
iya kama ghamoghamo ta kapukapuna
ma banuwara ta beraberasi Meimeituwa
kurina na nuke.”
34 Yesu iviyanei da ikipote bubuna sasara,
touna kubina ivavo kuriya, “Tam iya kuti
uwama Meimeituwa ina koyagha yawasa
kuvouna.” Vagheina ma iya rava sago iti
ghapa da iti taravira meyei.

Vitaravira Keriso Kubina
(Matiu 22:41–23:36; Luk 20:41-47)

35 Yesu ivivi beyebeyena tempol ga-
rina sinenai ma ivavo bo, “Avikubina
touvibeyebeyena Mosese ina vigheiyenai
evavavo da Keriso na Keivavo Devida
pesina? 36 Kanuma Vokuwayina Devida ivi
beyei na weni nuke igiruma, ‘Meimeituwa
ivavo, aku Bada kurina, “Kataiyaku wai
ke make ma kam ghaviya ana vo nubasi
ma kai gaburim wai ana teresi.’ ”✡ 37 Nani
giruminai, Devida ivavo da Keriso na ina
Bada, bade ikimakava na Keriso na Devida
pesina?” Ma numaduba ere nuwa beibeisi
ina sisiya ivivi yanei.

Yesu Ikiyapaka Touvibeyebeyena Mosese Ina Vigheiyenai Kubisi

38 Yesu na rava ivivi beyeyesi ma bera
sago ivi beyebeyesi na weni, weni nuke
ikisi “Ko kita ruvami da touvibeyebeyena

†† **12:18:** Sadusi na dam moumourisi ma gheghesi dam Jiu babadisi. Iya ita vivitumetume da rava muriyai karawagai ina vo meiri. Iya ita tumetume da aneya bo kanuma ruwamtousi ita makemake. Tousi asi vitumetume meikovi Mosese ina girumai (Karena, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy) ma asi tumetume weni bukasi kava. ✡ **12:19:** Deuteronomy 25:5-6 ✡ **12:26:** Exodus 3:6 ✡ **12:30:** Deuteronomy 6:4-5 ✡ **12:31:** Leviticus 19:18 ✡ **12:32:** Deuteronomy 4:35 ✡ **12:36:** Psalm 110:1

Mosese ina vigheiyenai iya ini nuwa teinimi. Asi kayowana da gara gurinakisi
ina kote ma ina yawayawara, ma asi kayowana rava ere vi viranisi ini kaikaiwesi
vigimagimara dobusi yai. 39 Bade asi kayowana makemake beibeisi vi beyebeyena
numanai ma debai na keikeivavo kasi wasai ina make kam marasi yai. 40 Asi vi
kawavenoveno na gurinakisi da rava ini gheghenisi, ma kwapukwapura ikai teinisi
ma asi numa eyapiyapisi. Tousi ravasi na mara muriyai Meimeituwa ina kovogha kirakiyesi!"

Kwapura Ina Puyo
(Luk 21:1-4)

41 Yesu Tempol kana puyo kabomina kana meimeiri nevanevanai imake ma
rava ikitakitasi asi puyo ku kaboma itereterei. Rava moumourisi ipesari mane
ghamanakisi itoutoura. 42 Bade kwapura keikayokayona ipiti da ina mane gisigisina
ipuyowei, kama toyatoya ruwa kava nuke. 43 Vagheina ma ina touvotaghotagho
ighoresi ipiti kuriya ma ikisi bo, "Sisiya keimatana akikimi, weni kwapurina
keikayokayona ina puyo na rava yavu asi puyo ighe kuyowesi. 44 Iyamna na
weni, nani ravasi moumourisi asi moura nevapaina kava iverena ma asi moura
na ghamanakina emakemake, bade nani wavinena ivi keikayokayo sasara ma kegha
da mane tupana yavu gwabinai na iverenei, iya mane sago ita make terei da ina kam
wei."

13

Yesu Ivavo Da Muriyai Rava Tempol Ini Beroi
(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Bade Yesu ma ina touvotaghotagho Tempol ikasikasibu kuyowei, ma ina
touvotaghotagho sago ivavo kuriya bo, "Bada, weni vowasi beibeisi ke kitasi, ibeibaighagha! Weni wakimisi
ghamanakisi yai ivowasi!"
2 Yesu ivavo bo, "Weni vowasi ghamanakisi ko kitasi! Mara muriyai Dam
Jiu kasi ghavighaviya ini bero yavusi. Iya wakima sago tepantepanai ina make."

Rava Ina Keivowavowa Bero, Bade Yesu ina Touvotaghotagho na Ini Patutu Kurina
(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Bade Yesu ighae Oliv Keyamisi Koyanai imake, ma ikitakita damana ku Tempol.
Pita, Jems, Jon ma Anduru, tousi mani duma ma ivi taravirei, 4 "Ke kiki weni berasi tupana yavu mara avai ina tupuwa. Avai ini
matakira da weni berasi na ina tupuwa?"
5 Yesu ivavo bo, "Ko kita ruva da iya rava sago ini bedebedemi ma nuwanuwami ina
teina virasi. 6 Muriyai rava ipesari ina piti kaku wavai. Ma ina vavo bo, 'Taku
Keriso!' ma rava ipesari ini bedebedesi ma nuwanuwasi ina teina virasi. 7 Maranai
vighavighaviya varana koni yanei ma ghaviya sisiyisi ipesari sasara koni yanesi,
iya kona yabumana. Weni berasi kununa ina tupuwa, bade touna na iya damona.
8 Damdam ini ghaviya vivira meyesi, keivavo ma keivavo ini ghaviya vivira
meyesi. Ma nukenuke dobu ipesari sasara ina nukesi ma bade gomara. Weni
touna na karena kava, maranai kama wavine manamanawina vituwa kubina ini
vavanina damina nuke.
9 "Ko kita ruva bubuna meyemi! Kami ghaviya meyagi babadisi ku imasi ina
teremi ma bade vibeyebeyena numasi yai ina gudami. Ko tumetumeku touna kubina
ina veinimi ma asi babada maghinusi yai ini taraviremi, ma varaku kona kisi.
10 Kununa aku touvotaghotagho varaku beibeina ini debei damdam yavu kurisi, ma
muriyai damona ina segha.
11 "Ma maranai kami ghaviya ina panimi ma ina vivi taraviremi iya ami nota
ina ragharagha da avai koni sisiyei. Iya tamimani ami notai koni sisiya ma Kanuma
Vokuwayina kubimi ini sisiya, bade avai Meimeituwa iveremi na nuke kovi sisiya.
12 "Koroto varesina wosina ghaviya ku imasi ina terei da ini siragheni, ma mamai
natuna ina verenei da ini siragheni. Ma pipiya avo meira da asi maduwa mau ma
asi mami mau ini ghaviyesi ma ghaviya ku imasi ina teresi da ini siraghenisi. 13 Tami
ko tumetumeku kubina rava tupana yavu ina basaremi. Bade rava iyai nuke ina
meiri kikina da ku damona, touna na Meimeituwa ini yawasi."

Vo Kwarakwara Ghamanakina Kana Mara
(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Bade ivavo bo, "Maranai bera bero tomatoma vaghasina bera kasi vivi bero✡
kona kitai meni dobunai iya vagheina da ita make (iyavo weni bukana ko siyasiyavi
kobera tovoni da kona sakovi da avai aisisiyei), vagheina rava iyavo dobu Jiudiai,
ko kisi ku koya ini vuruwana. 15 Iyai ina numa vovonai, ko kiya da iya ina soru
ina ku numa sinena ina purapura ina ragau, ina vuru yaghina wota inanae.
16 Bade nuke iyai ina kupurai enoyanoya, ko kiya da iya ina vovira ina rupu ina
veiya, ina vuru yaghina wota inanae.
17 Nani maranai vo kwarakwara ina rakata sasara weivine iyavo manamanawisi ma

✡ **13:14:** Daniel 9:27; 11:31; 12:11

isusu na ina pananai. 18 Kovi kawaven-
oveno Meimeituwa kurina da ami vivuru
gavuwana maranai na iya bodu wai.
19 Vo kwarakwara ina rakata kirakai nani
maranai. Maranai Meimeituwa dobu
iyamoyamoni na vo kwarakwara iya sago
nuke ita tupuwa, ma muriyai na iya nuke
ina tupuwa meme. 20 Bade Bada nani
marana ina berai da ina tupo. Mike da
iya ini tupoi, rava tupana yavu ina siraghe.
Bade ina kayowana da rava ivinesi touna
rapenai, na ini yawasisi, touna kubina nani
marana ini tupoi.

21-22 Bade Keriso vi bedabedasi ma
kikiverena vi bedabedasi kara ina piti
ma matakira ma aniba ina berasi da rava
ini bedebedesi ma nuwanuwasi ina teina
virasi. Ina bera tovoni da Meimeituwa
ina vinevine ravasi meiteni ini bedebedesi
ma nuwanuwasi ina teina virasi, kade
kovokovoghina ina berai. Touna kubina
mike da rava ina piti ma ina vavo kurimi,
'Ko kita, Keriso na weni!' bo 'Nokoni!', nani
sisiyina iya kona tumetumei. 23 Ko kita ruva
bubuna! Weni sisiyisi karako akikimi da
avai ina tuputupuwa na kovi yapaka.

Koroto Keimatana Ina Piti Marana
(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 "Bade vo kwarakwara ghamanakina
marana ina kovi,

'bera maragata kirakinisi marai na ina
nukesi ma yabodiri ini nubakutuvi
ma siyamtapa meiteni iya ina neira.✡

25 Gwamegwame marai ina ririgha.'✡

26 Bade rava, Koroto Keimatana ina kitai
ina pitipiti ghuvai✡ ina maragata tupana
ma boruma meteni. 27 Bade ina aneya ina
kitawayesi inanae dobu tupana yavu, na-
manaki da dobu ivi uwama tawayena ina
rava vinevinesi ini ruriyesi.

Keyama Fig Vi Meibana
(Matiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Kovi nuwanotanota ikimakava
keyama fig enumonumoi ma touna
notana ko veiya. Maranai ragharaghana
emadimadighi ma enumonumoi, bade ko
sakovi da keinumo kana mara eseghasegha.
29 Ketakina sago, maranai kona kitai weni
berasi ina tuputupuwa, ko sakovi da
Koroto Keimatana eseghasegha. 30 Sisiya
keimatana akikimi weni berasi kununa
ina tupuwa, ma weni kimtana emakemake
na ruwamtousi ina kitai ma muriyai ina
siraghe. 31 Mara ma dobu ina kovi ma
ponaku na iya ina kovi.

Tavovo Kavikaviyana ma Yesu Ina Vovira
(Matiu 24:36-44)

32 "Iya rava sago ita sakovi mara ma
madegha avai ana vovira. Aneya kunumai
iya ita sakovi, Natuna iya ita sakovi ma
Mamai kava isakovi. 33 Iya kota sakovi da
marana avai, touna kubina kovi yavayava
ma kovi yapaka! 34 Touna na kama maranai
koroto ina numa ina ne kuyowei ku dobu
uwama vi yopeyope kubina. Ina bera
tupana yavu ina yaraga ku imasi iterei
ma asi noya sagosagoweta iveresi. Bade
matamkweta toukoyaghina ikiya da ina
kita yavayava. 35 Ketakina sago, ko kita
yavayava iya kota sakovi mara avai numa
badana ina vovira kubina. Mike da kuririsi
yai, bo didibara pounai, bo kokorereko ina
raraviya, bo yabodiri ina gheghe tawayei.
36 Kovi yapaka da iya ina piti kenakenami
ma ini ru sakwaremi. 37 Weni sisiyina
akikimi, na rava yavu kurisi avavavo, da
kovi yavayava!"

14

Dam Jiu Babadisi Ivivi Ogatara da Yesu Iti Beroi
(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Mara ruwa kava emakemake da kam
ruwa ghamanakisi ita berai, Sovona Voura*
ma Parawa Ist Kegha*. Prist babadisi ma
touvibeyebeyena Mosese ina vigheiyenai
keta inegwanegwai da gavugavunai Yesu
ita paniya ma iti siragheni. 2 Ivavo bo, "Iya
kam maranai ta berai, memara da rava ina
kayaya."

Wavine Monagha Ghabughabuna Yesu Tepapunai Isuwaghi
(Matiu 26:6-13; Jon 12:1-8)

3 Yesu Beteni yai Saimon ina numai,
iyai kununa lepera iveiya. Ikamkam ma
wavine, alabasta* deudeuna iveiya ipitiyei,
sinenai monagha ghabughabuna nad yai
iyamoni, maiyana irakata kirakai.† Deudeu
kamyona ibogai ma Yesu ku tepapuna
isuwaghi. 4 Rava ruwamtousi na ivi
nuwaghisi ma ivi ki daguwana, "Avikubina
monagha ghabughabuna ivi rekwei? 5 Iti
gimagimarei na mane ghamanakina‡ ita
pananai ma manena ita verenei rava
keikayokayosi kurisi." Ma rava wavinena
iyeghai.

6 Ma, Yesu ivavo kurisi, "Ko kita kuyowei!
Avikubina koi kayokayoi? Bera beibeina
kuriku iberai. 7 Rava keikayokayosi na
tami meiteni ko makemake yavuyavu
mara patapatana ma mara avai ami

✡ **13:24:** Aisaiya 13:10 ✡ **13:25:** Aisaiya 34:4 ✡ **13:26:** Daniel 7:13 * **14:3:** alabasta: wakima pikapikana kovokovoghina naipi yai ina papai † **14:3:** nad: monamona ghabuna beibeina — inamonai iveiya — touna India yai egogogo. ‡ **14:5:** mane ghamanakina: Grik evavavo "300 denarii".

kayowanai na kona vowagusi, ma taku
na iya meiteni mara patapatana kata
makemake yavuyavu. 8 Avai inotanotai ita
berai, na iberai; monagha ghabughabuna
ku ininiku isuwaghi na ivo kavikaviyeku
kaku karawaga kubina. 9 Sisiya keimatana
akikimi, rava yavu dobu tupana varaku
beibeina ina vivi yanei, na weni wavinena
avai kubiku iberai na sisiya kutukutuna
rava ini yanei. Rava weni wavinena ina
bera ina notai."

Judas Keta Inegwanegwai Da Yesu Iti Benabenamei

10 Touna murinai Judas Iskariot, tou-
votaghotagho kasi vi 12, inae prist baba-
disi kurisi ikisi da ikimakava ku imasi ina
terei. 11 Nuke ivi yanei maranai na ivi nuwa
beibai sasara ma ivavo kuriya, "Mane kana
verem." Ma ina gavogavo inegwanegwai da
ku imasi ita terei.

Yesu Ma Ina Touvotaghotagho Sovona Voura Kamna Ikam Yavuyavu*

(Matiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

12 Parawa Ist Kegha* Kamna marana
isegha, touna maranai sipu metemete-
wisi emunumunuwa Sovona Voura*
kamna kubina, touvotaghotagho Yesu ivi
tarakasiyanei, "Am kayowana meni ku
dobuna kana nae da Sovona Voura kamna
kana vo kavikaviyei kubim?"
13 Ina touvotaghotagho ruwa iki
tawayesi, ma ikisi bo, "Ko nae ku Jerusalem
ma koroto yokowa kibubuna ghamanakina
ikavari ma enenae na kona kitai. Kone
yavuyavu, 14 ma, ma ina nenerui na ko
rui, ma numa tuwakarena kurina kovi
sisiya, "Bada ivavo, 'Meni papayaraghinai
aku touvotaghotagho meiteni Sovona
Voura* vavina kana kaniya?' " 15 Bade
papayaragha ghamanakina ini beyemi
tepanai, vovo kavikaviyanina, ma make-
make wasana meiteni, nani dobunai bera
tupana yavu kona vo kavikaviyana kubita."
16 Ma touvotaghotagho ivo meira, inae ku
Jerusalem, avai ikikisi na bera tupana yavu
nuke ipananai, ma Sovona Voura* kamna
vavina ivo kavikaviyei.
17 Ivivi kuririsi maranai, ina touvotagho-
tagho asivi 12 meiteni ipiti. 18 Ikamkam ma
Yesu ivavo bo, "Sisiya keimatana akikimi
da sanamiyai sago ini benabenameku – ra-
vana meiteni takamkam yavuyavu."✡
19 Tupasi yavu ivi nuwaboya kirakai ma
sagosagoweta ivi karei da ivivi taravirei,
"Iyai? Iya taku bo?"
20 Ikipotesi, "Ami vi 12, parawa ku
kaboma ta tupatupa kutuva yavuyavu,
sanami yai sago na ini benabenameku.
21 Taku Koroto Keimatana kubiku, ina
tupuwa na kununa kikiverena igiruma
na nuke. Bade rava iyai ina berai da ina
tupuwa ma ini benabenameku, wayakapo,
touna na ku berona ghamanakina ina rui.
Ibeibai sasara da ina maduwa iya meyana
itituwei."
22 Ikamkam ma Yesu parawa iveiya,
Meimeituwa ivi kaikaiwei, ivo gimai, ma
ina touvotaghotagho iveresi. Ivavo bo, "Ko
veiya, touna tupuwiku."
23 Bade wain keyakina iveiya,
Meimeituwa ivi kaikaiwei, ma iveresi,
ma sagosagoweta iumei. 24 Ivavo, "Touna
taraku. Taraku ina suwagha rava ipesari
sasara kubisi, tara na Meimeituwa ina
kinuwaghana tousi meiteni ini bagibagiya.
25 Sisiya keimatana akikimi, iya meyana
weni wain na anuma meyei da maranai
Meimeituwa ina koyagha yawasa ku vouna
na wain vouna anumai.
26 Yevo sago iraviya murinai na
Jerusalem ikasibu kuyowei inae Oliv
Keyamisi ku Koyana.

Yesu Ivavo da Pita Ina Vavo da Touna Ini Pupuwei

(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Yesu ivavo kurisi, "Meimeituwa varana
buka sinenai weni nuke evavavo:
'Sipu toukoyaghina ani siragheni, ma sipu
ini vuru seiseirana.'✡
Nuke tupamiyavu kona vuru kuyoweku,
28 bade Meimeituwa ina vo meimeira
meyeku ku yawasa, na ani nau ku Galili."
29 Bade Pita ivavo kuriya, "Namanaki da
tousi tupasi yavu ina ne kuyowem, ma iya
taku!"
30 Yesu ivavo kuriya, "Sisiya keimatana
akikim, weni didibarinai muriyai da kokor-
ereko mara ruwa ina garara, tam kara mara
aroba kwa vavo, 'Avi pupuwei.' "
31 Bade Pita ivavavo tupetupeyana,
"Namanaki da ta siraghe yavuyavu, iya
meyana ana vavo, 'Avi pupuwei!' "Ma
tupasi yavu sisiyina sago ivavavo wei.

Yesu Getsemani Yai Ivivi Kawavenoveno

(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Tousi ipiti ku dobu kana wava Getse-
mani, ma Yesu ivi sisiya ina touvotagho-
tagho kurisi, "Wa ko make ma ana nae
ani kawavenoveno." 33 Vagheina ma Pita,
Jems ma Jon, ikasi veinisi ma inae, ma
nuwanuwana ipukana potei, 34 ma ivavo
kurisi, "Avi nuwaboya sasara ma damiku
na berokikina kava ini siragheniku. Wa ko
make ma ko vi yavayava."
35 Ine riya berokina ma, ku dowa
itawayei ma ivivi kawavenoveno da

✡ **14:18:** Psalm 41:9 ✡ **14:27:** Zechariah 13:7

kade kovokovoghina keivowavowa ita
nevourei. 36 Ivavo, “Mamai, Aku Mamai,
kovokovoghina bera tupana yavu kwa
berai, weni keivowavowana keyakina
kevei tawayei ma iya anumei, ma iya taku
aku kayowanai ma tam am kayowanai.”
37 Bade ivovira meme ma ina touvotaghotagho asi vi aroba ipananasi ikenakena.
Pita kurina ivavo, “Saimon, tam ke kenakena bo? Kade vagheina bo kegha da
kota mae guriguri?” 38 Ma ivavo kurisi,
“Kanumimi na darudaru da ina kayowana
kota berai, ma tupuwimi ina maragata iya
kovokovoghina da kona berai. Bade kovi
yavayava ma kovi kawavenoveno da ruweyara kona meira potesi.”
39 Ine meme ma ivivi kawavenoveno,
sisiyina sago kava ivavavowei. 40 Bade
ivovira meme ma ikitasi da ikenakena. Iya
kovokovoghina da ita kita uwara. Ma ivi
pupu da avai ita kipotei.
41 Inae, ma mara kana vi aroba ivovira
meme ma ivi sisiya kurisi, “Tami karakava
ko kenakena ma iyami ko roverovei?
Vagheina! Marana isegha! Ko kita, Koroto
Keimatana bera bero ravasi ku imasi
etereterei. 42 Kovo meiri, ma tanae. Ko kita,
kaku vi benabenama ravana na isegha!”

Yesu Ipaniya
(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 Karakava ivivi sisiya ma Judas, kasi
vi 12, isegha. Numaduba meiteni ipiti yavuyavu ere wudisi ma ere serisi.
Prist babadisi, touvibeyebeyena Mosese
ina vigheiyenai, ma Dam Jiu babadisi, iki
tawayesi inae. 44 Ine nae ma touvibenabenama ikisi da ikimakava ini matakiresi.
Ivavo kurisi, “Koroto ana yususuri na, korotona touna. Ko votani, ko paniya ma ko
ruteina neyei.”§
45 Judas isegha ma mara sago kava ine
kuriya ma ivavo, “Bada!” ma ivi iyususuri.
46 Vagheina ma ivotani ma ivokikini.
47 Rava sago na imeimeiri na kepata
iteina yavui ma itatara da Prist Gheghena
ina yaraga sago teinina ikasiyaraghi.
48-49 Yesu ikisi, “Marana nununai taku na
tami meiteni Tempol garina sinenai rava
agiugiunisi! Avikubina nani dobunai iya
kota votaniku? Taku na kama yapiyapi,
na ere kapiyimi ko piti kona votaniku, bo?
Bade weni berana na sisiya kikiverena
igirumi na etuputupuwa.”✡ 50 Vagheina
ma ina touvotaghotagho tupasi yavu ine
kuyowei ma ivi vuruwana.
51 Koroto yaragina garai ikasi rupui ma
Yesu iwagiwaghisei, ma ravasi ibera tovoni
da ita votani, 52 ma kana gara kava ivotani
ma iyamkovekovena ivokavari.

Yesu Ivi Tarapiriyei
(Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

53 Numaduba Yesu ikasi veiya inae Prist
Gheghena ina ku numa, bade prist babadisi, Dam Jiu babadisi ma Mosese ina
vigheiyena touvibeyebeyena tupasi yavu
nake ivi ruriyesi. 54 Pita uwamai itu kamota
inae da Prist Gheghena ina numa ku garina irui. Na, inemake touviyavayava
ruwamtousi meiteni, keyamai ivivi muya.
55 Prist babadisi ma Sanhidiren* tupasi
yavu ibera tovoni avai vi wavuna Yesu ku
tepana ita terei da iti siragheni, bade iya
avai ita pananai. 56 Matamata vi bedabedasi ipesari sasara Yesu kurina itawayei,
ma asi sisiya tupana yavu na bogeibogei.
57 Rava ruwamtousi ivomeiri sisiya vi bedabedasi itawayei kurina. 58 Tousi ivavo,
“Kaviyanei weni nuke ivavo bo, ‘Weni Tempol na rava imasi yai iyamoni, na ani
beroi, ma mara aroba murinai sago vouna
ana vowai, ma iya rava imasiyai ina yamoni.’ ”** 59 Bade weni ravasi meiteni asi
sisiya na bogeibogei yeta.
60 Prist Gheghena maghinosi yai imeira
ma Yesu ivi taravirei, “Weni vi wavuna itawayei kurim, avikubina iya kuta kipote?”
61 Bade Yesu ivi yasami ma iya avai
ita vavowei. Prist Gheghena ivi taravire
meyei, “Tam Keriso bo? Meimeituwa ka
Vovo epaipai na Natuna bo?”
62 Yesu ivavo, “Taku touna, ma kona
kitaku, ‘Koroto Keimatana, Meimeituwa
Maragata Kirakinina kataiyanai ana makemake ma ghuvanai ana vovovira.’ ”✡
63 Prist Gheghena nuwanuwana ighisi
sasare kana gara iteinasikai ma ivavo bo,
“Matamata pesara iya kata kayokayowana
meyei! 64 Meimeituwa ivivi gibowei na ko
viyanei bo?†† Ami nota avai?”✡
Tupasi yavu ivavo, “Touna vigheiyena
igasiya kubina ina siraghe.”
65 Bade ruwamtousi Yesu isovai, ma
matana garai isaghira gavugavui ma
iraviya. Ma ivi taravirei, “Mike da tam na
Meimeituwa ina Kikiverena, ke kiki iyai
iravim!” Ma touviyavayava iru nevanevai.

Pita Ivavo Da Yesu Ivi Pupuwei
(Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

§ **14:44:** Dam Jiu asi bera tuwatai ikaikaiwesi na eyuyususuresi. ✡ **14:48-49:** Luk 19:47; 21:37 ** **14:58:** Yesu ina sisiya wosina Jon 2:19 kona kitai. ✡ **14:62:** Daniel 7:13 †† **14:64:** Prist Gheghena ina sisiya iyamna na Yesu ivavo Meimeituwa meiteni ivi kovokovoghana, nana Meimeituwa itere soruwei. ✡ **14:64:** Leviticus 24:16

66 Pita karakava gaburinai, gari sinenai,
maranai Prist Gheghena ina yaraga wavi-
nena iyawara ipiti. 67 Pita ikitai ivivi muya,
ma maninina ikita tupei ma ikiya bo, “Tam
sago, Yesu koto Nasaret meiteni.”
68 Ma ivavo da ivi pupuwei. Iki potei, “Iya
ata sakovi da avai ki sisiyei,” ma ine kasibau
ku ketamatana. Nani maranai kokorereko
igarara.[‡‡]
69 Yaraga wavinena nani dobunai ikita
meyei ma ivavo meme rava ivivi meiri yana
kurisi, “Ravana sago weni touna meiteni!”
70 Bade Pita ivavo meme da ivi pupuwei.
Iya uwamina murinai rava na ivivi meiri
yana na Pita iki meyei, “Vagheina tam na
sago, tam meiteni na koto Galili.”
71 Ma, ivavo bo, “Tepa vovomi yai
avavavo da sisiya kamowa akikimi! Mike
da kegha na Meimeituwa ina kovoghiku!
Koroto tami koi sisiyei na iya ata sakovi!”
72 Mara sago kava kokorereko mara vi
ruwina igarara, ma Pita ina nota ivo vira da
ikimakava Yesu ivi sisiya kurina, “Muriyai
da kokorereko mara ruwa ina garara,
mara aroba kwa vavo da kuvi pupuweku.”
Nuwanuwana itamoguda ma itou.

15

Yesu Pailat Maghinonai
(Matiu 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

1 Boiboighi nubanubanai prist babadisi,
Dam Jiu babadisi, touvibeyebeyena Mosese
ina vigheiyenai, ma Sanhedrien tupana ivi
boru, ivi vagheina da avai ita berai Yesu ku-
rina. Imana ipatumi ma ikasi veiya ineyei
Pailat kurina. 2 Pailat ivi taravirei, “Tam na
Dam Jiu Keivavona bo?”
Ma Yesu ikipotei ivavo bo, “Vagheina ku-
vavo.”
3 Prist babadisi vi wavuwavu ipesari
sasara Yesu ivivi wavui, 4 touna kubina
Pailat ivi taravira meyei, “Kade kwa
kipotesi bo kegha? Asi vi wavuwavu ku
viyanei!”
5 Bade nuke iya sisiya sago ita vavo meyei
ma Pailat ivi deiyei.

Dam Jiu Asi Kayowana Da Yesu Ina Siraghe
(Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16)

6 Sovona Voura kamna nununai, maranai
Pailat ina bera nuke imakemake, da
panipani sago iyai rava ivivi bagheiya
na ivovo tariya. 7 Nani koroto kana
wava Barabas dibura numanai korokoroto
ruwamtousi meiteni, rava ivi siraghenisi,
maranai Rom gabemanina meiteni ivivi
ghaviya, na ipanisi. 8 Maranai numaduba
ivi siyagosi, ma ivi karei da Pailat ini baghai,
ikimakava marana nununai ivivi nuwa
beibeinisi na nuke.
9-10 Pailat isakova kirakiyei da prist baba-
disi Yesu inuwakapiyei kubina ivo riyei ku
imana. Vagheina ma numaduba ivi tar-
aviresi, “Ami kayowana kubimi da Dam
Jiu Keivavona ana tariya?” 11 Bade prist
babadisi numaduba isunasi da iti baghai,
epaiyana, na Pailat Barabas ina tariya ku-
bisi.
12 Pailat numaduba ivi taravira meyesi,
“Bade avai, ko kayokayoweku da ravana
sago ko woreworei Dam Jiu Keivavona ku-
rina ana berai?”
13 Iru kwatu potei, “Ke tututani!”
14 Ma Pailat ivi taraviresi, “Avai berana
berona iberai?” Iru kwatukwatu kirakai
ponasi keidamonai, “Ke tututani!”
15 Pailat ikayowei da numaduba iti
nuwabeibeinisi, touna kubina Barabas
itariya kubisi. Touvighavighaviya ikisi da
Yesu ita wudiya ma ita ru teinaneyei da ita
tututani.

Tou Vighavighaviya Yesu Ivi Namei
(Matiu 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Touvighavighaviya Yesu iruteina ruwei
Pailat ina numa ku garina, ma touvighav-
ighaviya asi rava tupasi yavu iworesi da
ivi siyagosi. 17 Gara yebara dumadu-
mana Yesu ivi kotei ma vadara keyama
raghana tonatonanai ikou pipini, ma ku
tepapuna ivo tupei. 18 Ma ivi karei da ivivi
namei, “Enosaire! Dam Jiu asi Keivavo!”
19 Wudi yai tepapuna iraraviya ma isovaso-
vai. Maghinonai kaitupisi yai isorusoru
ma irurudunei kama keivavo nuke, ma ib-
erai da ivivi inimayamayai. 20 Maranai ivi
namei ikovi, gara yebara dumadumana ivo
tawayei ma kana gara wosina ivi kotei. Ma
iruteina kasibuwei da ita tututani kubina.

Yesu Korosi Yai Itututani
(Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Inenae ma ketaki yai koroto kana wava
Saimon, meyagi yoghoyogho wai, irurui ku
meyagi ghamanakina na inepotei, ma tou-
vighavighaviya idarui da Yesu kana korosi
ita kavari. (Saimon na koto Sairini, Alek-
sanda ma Rufas asi mamai.) 22 Yesu iruteina
neyei ku dobu sago eworeworei Golgata,
(iyamna na “Teuteu dobuna.”) 23 Nani
dobunai wain ma me itupavirai ini vavana
bunamina ma ibera tovoni da ita verei
da itumai, ma umana ibasarei. 24 Nani
dobunai itututani. Ma kana gara, itupar-
eghi, ma dais ivi rekwei da ita kitai da iyai
mike garana ita veiya.

[‡‡] **14:68:** Ima giruma ruwamtousi katamanisiyai weni sisiya kutukutuna, iya itagirumi “Nani maranai kokorereko igarara.”

25 Boiboghi kana madeghapu wai na itu-
tutani. 26 Giruma vi wavu ki sakovina
Yesu vovonai itutui kana korosi tepanai na
ivavo, “Dam Jiu Keivavo.” 27-28 Yapiyapi
ravasi asi viruwa kasi korosi yai itutu-
tanisi Yesu meiteni, sago kataiyanai ma
sago dugenai.*
29 Rava ine nae ma itatapai, ivivi kunu
weiweina ma ivivi namei, “Aa! Kuvavo da
tempol kuta rikai ma mara aroba sinenai
kuta vowa meyei! 30 Karaweni na korosi yai
ke soru ma kwi yawasa meyem!”
31 Ma bade nuke prist babadisi ma
touvibeyebeyena Mosese ina vigheiyenai
Yesu ivivi namei, ma ivivi sisiya vivirana,
“Rava ruwamtousi ivi yawasisi ma iya
kovokovoghina ini yawasa meyei! 32 Ivavo
da touna Keriso, Meimeituwa ina vinevine
Touviyawasa, Israel asi Keivavo, karaweni
korosi yai ina soru, ta kitai ma ta tume-
tumei!” Ma asi viruwa Yesu nevanevanai
itututanisi na meiteni ivivi varaberowanei.

Yesu Isiraghe
(Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Madeghapu wai dobu tupana nubaku-
tuva iruputani, inae da yabodiri itavira.
34 Yabodiri itatavira ma Yesu igarara
rukwatu ponana ghamanakinai, “Eloi,
Eloi, lema sabatani?” Iyamna na, “Aku
Meimeituwa, Aku Meimeituwa, avikubina
ku ne kuyoweku?”✡
35 Rava ruwamtousi na ivivi meimeiriyana
ma igayogayo na ivi yanei ma ivi pupuwei
kubina, ivavo bo, “Koviyana, Elaija
eworeworei!” 36 Ravasi sago ivuru ma
purapura ponuponuna iveiya ku wain
damidamisina itupakutuvi ma siu damonai
itupe susuri. Ma ivopaini Yesu ku mutu
kwapirina ma ivavo, “Ko koyaghi mede ta
kitai Elaija epitipiti korosi yai ina teresoru
wei!”
37 Yesu ponana ghamanakinai igarara
ma isiraghe. 38 Gara nabanabana tempol
sinenai irororoke, wasa vokuwaya kirakin-
ina ipapayaraghi, na itamosika tepanai da
isoru ku gaburina. 39 Touvighavighaviya
badana korosi maghinonai imeimeiri na
Yesu ikimakava isiraghe na ikitai ma
ivavo bo, “Weni korotona na vagheina
Meimeituwa natuna!” 40 Weivine
ruwamtousi na nani, uwamai imeiri ma
ikitakita. Sanasiyai na Meri Magadalin,
Meri, Jems kiki ma Joses asi maduwa, ma
Salome. 41 Maranai Yesu Galili yai, weni
weivinesi iwagiwagisei ma ivo vowagui.
Nani dobunai na bade weivine ipesari
sasara iyavo ipiti yavuyavu ku Jerusalem.

Yesu Idogoi
(Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42-43 Ivivi kuririsi na tura kayokay-
owana marana (touna marana na Sabati
maghinonai.) Josepa koto Arimatiya
isegha. Touna Sanhedrien vovo viviranina
sago ivivi koyakoyagha Meimeituwa ina
Koyagha ipitipiti kubina. Vagheina ma
ere maghitepatorana inerui Pailat kurina
ma ivi baghai Yesu tupuwina kubina.† ‡
44 Pailat irusakwara, maranai ivi yanei da
Yesu namada isiraghe. Touvighavighaviya
badana ighorei ipiti ma ivi taravirei mike
da namadani kava isiraghe, touvighav-
ighaviya badana ivi segha da isiraghe.
45 Vagheina ma Pailat Josepa ivi vagheinei
da Yesu tupuwina ina veiya.
46 Josepa gara ghavoghavorina kavaka-
vana ma gurinakina igimari, tupuwina
itere soruwei, garai igerei ma ku guba itere
runi. Wakima bagibaginai ibouni ma ipa-
pai. Muriyai wakima ghamanakina ben-
abenana ma dubidubina itabiri da guba
kana nenerui ikasi potai. 47 Meri Magadalin
ma Meri, Josepa ina maduwa, ikitai Yesu
tupuwina ma iterei.

16

Yesu ivomeiri meme
(Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Sabati ikovi ma murinai, Meri Mag-
adalin, Meri Jems ina maduwa ma Sa-
lome bunama ghabughabusi igimara da
Yesu tupuwina iti monaghi.* 2 Sande boi-
boghi nubanuba nai muriyai da yabodiri
ita ghetawa yei, inae ku guba. 3 Ine nae
ketaki yai ma tousimani ivivi kidaguwana,
“Iyai guba kana nenerui wakimina ina
tabira tawayena vereta?” 4 Bade itapae
ita kita da wakima ghamanakina guba
kana neneru wai, namada itabira tawayei.
5 Vagheina ma ku guba inerui, ma koroto
yaraga yoghoyoghona ku kataiya imake-
make na ikitai, gara ghavoghavorina ikotei.
Ma nuwanuwasi ikara yaguri, 6 ma ivavo
kurisi “Nuwanuwami iya ina karayaguri!
Asakovi Yesu koto Nasaret ko negwaneg-
wai, itututani na touna iya weni — ivomeiri

* **15:27-28:** Giruma katamanisi ruwamtousi sinenai na emakemake: Ma avai kikiverena igirugirumi na nuke itupuwa, “Ikitai na kama berabero ravana nuke.” (Aisaiya 53:12) ✡ **15:34:** Psalm 22:1 † **15:42-43:** Dam Jiu asi Sabati mara patapatana Fraide yai yabodiri eyoriyori na ikare, ma Satade yai yabodiri eyoriyori na ekovikovi. ‡ **15:42-43:** Dam Jiu asi vigheiyena evavavo da tousi rava esirasiraghe nani maranai ina dogosi. Yabodiri eyoriyori na Sabati ikarei, touna kubina Josepa iyaghiyaghina da Yesu tupuwina ina dogoi. * **16:1:** Dam Jiu asi bera tupuwa monagha ghabughabusi yai emumumusi ma muriyai edogodogosi, ma weivine asi kayowana da weni berana ita kivini.

meme! Ma iterei na wasana weni, ko ki-
tai. 7 Karaweni ko nae ma weni varana
ina touvotaghotagho kona ki veresi, ma
Pita meiteni, 'Touna ini nau ku Galili, ma
nani dobunai kona kitai, kununa ikikimi
na nuke.' " 8 Vagheina ma ere yabumanisi
ma ere kirorosi ine kasibau ma guba ivuru
kuyowei. Ma, iyabumana kubina iya rava
sago ita kiya avai koroto yaragina ikikisi na
nuke.

MARK 16:9-20

[Ima giruma katamanisi ipesari sasara Mak ina buka igirumi. Giruma ruwa katamana kirakinisi na teta 9 da ku 20 iya ita makemake.]

Yesu Iru Seghana Meri Magadalin Kurina

(Matiu 28:9-10; Jon 20:11-18)

9 Sande boiboghinai Yesu siraghe yai ivo
meiri murinai, iruseghana yaghina Meri
Magadalin kurina. (Kununa kanuma berosi
asi vi meikovi ma kumaneva ruwa gwabi-
nai ivi kasibunisi.) 10 Avai ikitai na inae ma
ina dam sausau yawayawara yavuyavu na
ivi seghesi. Tousi na imogumogu ma iruru
matadoga. 11 Ma maranai Meri ikisi, "Yesu
siraghe yai ivo meiri meme, akitai." Ina
sisiya iya ita tumetumei.

Yesu Iru Seghana Touvotaghotagho Ruwa Kurisi

(Luk 24:13-35)

12 Weni berana murinai, Yesu iru seghana
touvotaghotagho asi viruwa kurisi na kana
kita bogai, maranai iyawara ku meyagi yo-
ghoyogho ikasikasibau. 13 Avai ikitai na
ivovira asi rava ivi seghesi, bade asi sisiya
iya ita tumetumei.

Yesu Iru Seghana asi Vi 11 Kurisi

(Matiu 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Acts 1:6-8)

14 Ma touna murinai, asi vi 11 ikamkam
maranai ma Yesu iru seghana. Ivo meira
kurisi, asi nota soruwana ma asi nuwa bag-
ibagi kubina, "Mike da rava namada ikitaku
ma ivi seghemi da siraghe yai avomeira
meme, avikubina asi sisiya iya kota tume-
tumei?" 15 Ma ikisi bo, "Ko kasibau kona
nae dobu tupana yavu ma varaku beibeina
kona dimei rava yavu kurisi. 16 Ma rava
iyai ina tumetumeku ma ina towasamagha
na ina yawasa, ma rava iyai iya ina tume-
tumeku na kovoghina ina veiya. 17 Rava
itumetumeku na aniba maragata kirakinisi
ina berasi, kanuma berosi kaku wavai rava
gwabisiyai ini kasibunisi ma pona viruwai
ini sisiya. 18 Mike da mota ina veiya, bo
gegura berosi inumai na iya ina siraghe.
Imasi rava gubagubagisi ku tepasi ina terei
na ini damisi ma ina yawasa."

Meimeituwa Yesu Iveiya Ku Kunuma Ighae

(Luk 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 Bada Yesu ivi sisiya kurisi ikovi
murinai, na Meimeituwa iveiya ighae ku
kunuma ma kataiyanai imake. 20 Vagheina
ma touvotaghotagho ikasibau inae dobu
yavu sinesi yai iruguguya rava yavu kurisi,
ma Bada sanasi yai inoya yavuyavu, ma
ina maragatai iki nuwaghanisi na vagheina
nuke iruseghana asi ruguguyai ma aniba
berasi iberaberasi matakirasi na rava ivi
matamatei.